

**KAPITAYAN TRADHISI NYEKAR ING PUNDHEN BUYUT SODAH
DHUSUN BOGI DESA PADEMONEGORO KECAMATAN SUKODONO
KABUPATEN SIDOARJO**

E-JOURNAL

**Dening:
DERTA CAHYANING FITRI
15020114049**

**UNIVERSITAS NEGERI SURABAYA
FAKULTAS BAHASA DAN SENI
JURUSAN BAHASA DAN SASTRA DAERAH
2020**

KAPITAYAN TRADHISI NYEKAR ING PUNDHEN BUYUT SODAH DHUSUN BOGI DESA PADEMONEGORO KECAMATAN SUKODONO KABUPATEN SIDOARJO

Derta Cahyaning Fitri

S-1 Jurusan Pendhidhikan Basa lan Sastra Dhaerah (Jawa), Fakultas Basa lan Seni, Universitas Negeri Surabaya

dertafitri@mhs.unesa.ac.id

Yohan Susilo, S. Pd., M. Pd.

Dhosen Jurusan Pendhidhikan Basa lan Sastra Dhaerah (Jawa), Fakultas Basa lan Seni, Universitas Negeri Surabaya

ABSTRAK

Tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah salah sawijine folklor setengah lisan kang ana ing Dusun Bogi-Pademonegoro, Kec. Sukodono, Kab. Sidoarjo. Nindakake tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah iki bisa kapan wae, yaiku nalika arep nganakake nduwe gawe, nduwe prajanten, uga rasa sukur, dibarengi karo nggawa ubarampe kang wis dadi syarat lan nduweni maksud utawa tujuan tartamtu.

Sajrone panliten iki ngrembug, 1) kepriye mula bukane, 2) kepriye titi laksanane, 3) apa jinis ubarampe lan maknane 4) apa pigunane 5) apa wae kapitayan, 6) lan kepriye pamawas bebrayan sajrone Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah. Ancase panliten iki yaiku ngandharake 1) mula bukane, 2) tatalaku tradhisi nyekar, 3) jinis ubarampe lan maknane 4) pigunane 5) kapitayan, 6) lan pamawas bebrayan sajrone Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah. Panliten iki kalebu panliten kualitatif dheskriptif amarga dhata kang dikumpulake rata-rata arupa tetembungan. samubarang kang diteliti lumantar wawancara, video, utawa dhokumentasi nganti ngasilake dhata panliten. Dhata-dhata kang diasilake arupa dhata lisan lan tulisan kang diolahake saka asil kagiyatan observasi, wawancara, lan dhokumentasi.

Asil panliten iki nuduhake yen tradhisi nyekar ana sambung rakete karo sejarah pundhen Buyut Sodah. Ubarampe kang digunakake yaiku sega werna putih ateges pangarep-arep kang resik, bandeng nduweni makna supaya manungsa bisa banter mudheng, endhog maknane bisa ngronce apa kang bakal ditindakake kanthi ngati-ati, jangan bening maknane karesikan ati lan pamikiran, kopi maknane supaya manungsa bisa ngolah pikire, lan kembang setaman kang kebak makna spiritual kanggo diri pribadi. Kang dadi ubarampe utama yaiku kudu ana jangan bening lan pecelan bandeng, ubarampe kasebut dipercaya dadi panganan kang disenengi dening Buyut Sodah.

Tembung wigati : Tradhisi nyekar, Buyut Sodah, Folklor

PURWAKA

Bab purwaka mujudake bab-bab kang wigati sajroning panliten. Bab purwaka sajroning panliten iki ngandharake (1) landhesane panliten, (2) underane panliten, (3) tujuwane panliten, (4) paedahe panliten, lan (5) wewatesane panliten.

Landhesan Panliten

Masyarakat Jawa misuwur kanthi istilah masyarakat kang nduweni budaya kang maneka werna. Kaya kang diandharake dening Suwarni lan Sri Wahyu (2015:3), masyarakat Jawa minangka masyarakat kang paling gedhe saka pirang-pirang suku kang ana ing Indonesia lan nduweni kabudayan kang asipat heterogen. Maneka werna kabudayan bisa dideleng saka logat basa Jawa kang dianggo, jinise panganan, upacara adat, kesenian rakyat, seni swara, sandhangan, lan liya-liyane. Masyarakat kuwi wiwitane saka kumpulane manungsa kang nduweni sesambungan antara siji lan liyane, lan ora bisa nyukupi kabutuhane dhewe tanpa pambiyantune pawongan liyane.

Kabudayan minangka warisan leluhur kang ngandhut aturan-aturan tartamtu lan kudu dilestarikake supaya tansah ngrembaka. Miturut Koentjaraningrat (2002:80), ngandharake kabudayan kanthi estimologis yaiku bab-bab kang nduweni gegayutan karo akal lan budi. Bisa ditegesi yen kabudayan iku asiling olah pamikir, tumindak, utawa karya manungsa ing sajrone masyarakat kang digunakake pasinaon dening turunane. Miturut Sudikan (2001:4-5), corak kabudayan kang ana ing Indonesia diperang dadi 3, yaiku 1) Kabudayan suku bangsa utawa ditegesi kanti kabudayan dhaerah, kabudayan kang ateges wujud saka kasadharane manungsa lan dadi simbol tandha pengenalan utawa ciri khas dhaerah tartamtu, 2) Kabudayan nasional, yaiku kabudayan kang ateges dadi punjere kabudayan kang maneka werna, 3) Kabudayan lokal, yaiku kabudayan kang wujud saka masyarakat majemuk kang masyarakat luwih saka siji, lan bisa dideleng saka kahanan panguripane manungsa lan dilandhesi aturan utawa norma sosial kang sumbere saka kabudayan-

kabudayan suku bangsa kang wis ana, sarta oleh pangaribawan kabudayan nasional.

Wujude kabudayan kuwi salah sijine yaiku ngenani tradhisi. Kaya kang diandharake dening (Poerwodarminto, 1984:108) sajrone Suwarni, salah sawijine wujud kabudayan yaiku tradhisi. Tradhisi iki kalebu kabudayan lokal kang isih dilestarikake dening bebrayan, senajan anane owah-owahan amarga anane pengaruh jaman, nanging tradhisi iki isih ana lan ora ngilangi makna lan fungsi tumrap masyarakat. Tradhisi minangka salah sawijine kabudayan kang asiling saka daya cipta, rasa, lan karsane manungsa. Tradhisi utawa pakulinan kang mesti ditindakake uga disengkuyung wiwit biyen nganti saiki dening masyarakat utawa klompok masyarakat kang duweni gegayutan karo panguripane bebrayan. Kabudayan lokal kang disengkuyung dening bebrayan utawa klompok masyarakat isih akeh banget tradhisi kang dipercaya lan ditindakake, amarga masyarakat ora bisa uwal saka adat istiadat kang wis ana ing jaman kawuri. Salah siji tradhisi kang isih dilakokake yaiku tradhisi nyekar pundhen Buyut Sodah Dusun Bogi, Desa Pademonegoro, Kecamatan Sukodono, Kabupaten Sidoarjo.

Nyekar minangka tradhisi kang dilakokake dening bebrayan kanggo ngresiki makam utawa pundhen kanthi menehi kembang uga dedonga bebarengan kanggo pawongan sing wis tilar donya. Ancase nindakake nyekar yaiku supaya kita minangka manungsa titahe Gusti tansah eling yen apa wae kang nduweni nyawa sesuk bakale mati bali menyang Gusti. Kaya kang diandharake dening (Subhani, 1995:47) sajrone Maulana, nyekar iku kanggo pangeling yen manungsa bakale bali marang Gusti Allah lan bakal diwenahi piwalesan adhedhasar iman lan *taqwa* kang ditindakake.

Sajrone tradhisi nyekar ing Pundhen Buyut Sodah iki nduweni daya tarik mligine kanggo masyarakat, yaiku: (1) Tradhisi nyekar iki ditindakake saben anane pawongan kang arep nduwe gawe, kayata manten, sunatan, bersih desa, lan liya-liyane; (2) Papan panggonan kanggo nindakake tradhisi iki yaiku ing pundhene Buyut Sodah minangka cikal bakal utawa kang mbaureksa Dhusun Bogi; (3) tradhisi iki nduweni cakakan kang beda karo tradhisi liyane; (4) ngandhut makna kang wigati tumrap panguripane masyarakat mligine masyarakat Dusun Bogi. (5) lan kebak kapitayan kang isih diugemi lan bisa ngaribawani panguripan bebrayan ing sakupengane pundhen Buyut Sodah.

Tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah iki nduweni tujuan kanggo nitingi kapitayan tradhisi kasebut ing saupengane panguripan bebrayan Jawa. Tradhisi iki nduweni kekarepan uga kanggo ngerteni yen ing tanah Jawa iki isih dipercayani dening masyarakat lan bisa dibacutake dening anak putune. Ing panliten iki nggunakake titingan folklor setengah lisan kanthi jinis

panliten dheskriptif kualitatif. Panliten iki kalebu panliten dheskriptif kualitatif kang ancane kanggo ngleluri lan ngelestarikake budaya Jawa.

1.1 Undheraning Panliten

- 1) Kepriye mula bukane TNPBS Dusun Bogi, Desa Pademonegoro, Kecamatan Sukodono, Kabupaten Sidoarjo?
- 2) Kepriye titi laksana TNPBS Dusun Bogi, Desa Pademonegoro, Kecamatan Sukodono, Kabupaten Sidoarjo?
- 3) Apa wae jinis ubarampe lan maknane sajrone TNPBS Dusun Bogi, Desa Pademonegoro, Kecamatan Sukodono, Kabupaten Sidoarjo?
- 4) Apa pigunane TNPBS Dusun Bogi, Desa Pademonegoro, Kecamatan Sukodono, Kabupaten Sidoarjo tumrap bebrayan?
- 5) Apa wae kapitayan sajrone TNPBS Dusun Bogi, Desa Pademonegoro, Kecamatan Sukodono, Kabupaten Sidoarjo?
- 6) Kepriye pamawase warga sajrone TNPBS Dusun Bogi, Desa Pademonegoro, Kecamatan Sukodono, Kabupaten Sidoarjo?

1.2 Paedah Panliten

Adhedhasar underan panliten ing ndhuwur, mula tujuan panliten iki yaiku:

- 1) Njlentrehake mula bukane TNPBS Dusun Bogi, Desa Pademonegoro, Kecamatan Sukodono, Kabupaten Sidoarjo.
- 2) Njlentrehake titi laksana TNPBS Dusun Bogi, Desa Pademonegoro, Kecamatan Sukodono, Kabupaten Sidoarjo.
- 3) Njlentrehake jinis ubarampe lan maknane sajrone TNPBS Dusun Bogi, Desa Pademonegoro, Kecamatan Sukodono, Kabupaten Sidoarjo.
- 4) Ngandharake pigunane TNPBS Dusun Bogi, Desa Pademonegoro, Kecamatan Sukodono, Kabupaten Sidoarjo.
- 5) Ngandharake kapitayan sing ana ing TNPBS Dusun Bogi, Desa Pademonegoro, Kecamatan Sukodono, Kabupaten Sidoarjo.
- 6) Ngandharake pamawase warga sajrone TNPBS Dusun Bogi, Desa Pademonegoro, Kecamatan Sukodono, Kabupaten Sidoarjo

1.3 Paedah Panliten

Panliten ngenani “Kapitayan Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah” iki nduweni paedah yaiku:

Paedah Teoritis :

- 1) Menehi pamawas tumrap bebrayan Jawa kang bisa ngrembakake ilmu budaya Jawa.
- 2) Nambahi kawruh ngenani tradhisi lan kabudayan Jawa.

Paedah Praktis :

- 1) Kasil saka panliten iki dikarepake bisa kanggo sarana njaga lan nglestarekake tradhisi kabudayan tinggalane leluhur.

- 2) Kanggo referensi panliti liya, bisa nambahi koleksi pandhokumentasen budaya ing Jawa Wetan lan bisa nuwuhake rasa tresna marang budaya dhewe.

1.4 Wewatesan Panliten

Wewatesan panliten nduweni guna supaya bisa fokus ing objek kang ditliti. Mula, prelu dingerteni ngenani sepira jerone panliten iki dilakokake. Dadi, panliten iki ana watese kanggo ngandharake Tradhisi Nyekar ing pundhen Buyut Sodah Dusun Bogi, Desa Pademonegoro, Kecamatan Sukodono, Kabupaten Sidoarjo, yaiku mligine tata lakune, ubarampe, lan aspek kabudayan sajrone. Babagan basa kang digunakake sajrone panliten iki yaiku Basa Jawa Ngoko.

- 1) Tradhisi, yaiku alat pakulinan, kapitayan lan sapanunggalane kang diwarisake kanthi cara turun-temurun (Poerwadarminta, 1976: 1088)
- 2) Nyekar, yaiku salah sawijine reroncene budaya kang arupa resesik makam leluhur, nyawur kembang, lan pungkasane tradhisi yaiku arupa kenduri utawa slametan ing makam leluhur utawa ing pasareyan cikal bakal Desa kasebut
- 3) Folklor yaiku saperangan kabudayan kolektif kang sumebar lan diwarisake turun-temurun kanthi cara tradhisional kanthi versi kang beda kayadene lisan utawa gerak isyarat utawa kanggo mbiyantu pengeling-eling (Danandjaja. 1984: 1-2)

TINTINGAN KAPUSTAKAN

Bab tintingan kapustakan iki ngandhut babagan ngenani teori utawa konsep-konsep kang gegayutan karo panliten Ana ing bab iki diandharake bab ngenani panlien kang saemper, konsep kabudayan Jawa, masyarakat Jawa, konsep religi Jawa, konsep tradhisi Jawa, konsep folklor lan fungsi folklor, konsep makna lan simbol, konsep fungsi, konsep kapitayan Jawa, mitos, mistis, konsep hermenutika.

Panliten kang Saemper

Panliten ngenani adat istiadat budaya Jawa, upacara adat lan tradhisi-tradhisi kang ana ing bebrayan utamane masyarakat Jawa wis akeh kang ditindakake. Semono uga ngenani tradhisi ngenani nyekar uga akeh kang wis nindakake. Mula, kanthi maca panliten kang saemper bisa luwih dingerteni anane pambeda antarane siji lan sijine ing antarane:

- (1) Panliten kapisan yaiku dening Rama Ditya Pranandha Yudha (2017) kanthi irah-irahan *Tradhisi Sinongkelan ing Desa Prambon Kecamatan Tugu Kabupaten Trenggalek*. Panliten iki ngembag ngenani mula bukane, tatalakune, jinis ubarampe lan uga maknane kang ana ing sajrone Tradhisi Sinongkelan. Panliten iki nggunakake teori folklor setengah lisan lan nggunakake metode deskriptif kualitatif. Asiling panliten iki yaiku anggone nindakake Tradhisi Sinongkelan iki ana telu tatalakune yaiku tahap nyepakake, nindakake adicara, panutup. Ubarampe kang digunakake yaiku sajèn, buceng kuwat, ingkung, urap, pisang raja,

jenang sepuh, jenang sengkala, lan gecok bakal. Tradhisi Sinongkelan iki ngalami owah-owahan yaiku saka tatalaku lan ubarampene.

- (2) Panliten katelu yaiku kanthi irah-irahan *Kapitayan Tradhisi Adeg Griya Madhep Ngalor ing dhusun Jombok Desa Sembungan Kecamatan Bancar Kabupaten Tuban*, kang ditliti dening Ridha Novita Sari (2018). Skripsi iki ngrembug mula bukane tradhisi adeg griya madhep ngalor, ubarampe lan makna adeg griya madhep ngalor, tata lakune adicara tradhisi adeg griya madhep ngalor, lan pamawas saka masyarakat tumrap tradhisi *Adeg Griya Madhep Ngalor ing dhusun Jombok Desa Sembungan Kecamatan Bancar Kabupaten Tuban*.

Kabudayan Jawa

Budaya kuwi nduweni konsep kang ngandhut nilai-nilai kang wigati tumrap panguripane manungsa. Koentjaraningrat (1990:181), budaya asale saka basa Sansekerta buddhaya wujud kang nduweni teges buddhi kang nduweni teges budi utawa “akal”. Dadi kabudayan kuwi minangka tembung kang nduweni gegayutan karo budi utawa akal.

Miturut (Giddens, 2007: 56) sajrone Maulana, budaya minangka saperangan nilai sing diwenehake tumrap panguripan bebrayan kayata basa, agama, nilai-nilai, lan liya-liyane kang bisa ngaribawani cara manungsa kanggo mikir, tumindak, uga rumangsa tumrap babagan apa wae. Dene Koentjaraningrat (1987:9), ngandharake kabudayan iku nduweni kekarepan kayata tatalaku lan seni, kabeh mau tuwuh saka olah cipta lan olah rasane manungsa kaya dene kayakinan, kawruh, adat istiadat lan sapanunggalane. Dadi, saka saperangan pamawas ngenani kabudayan kasebut bisa ditegesi yen jinise kabudayan kang ana ing saben dhaerah mujudake ciri khas dhaerahe dhewe-dhewe. nduweni nilai kaendahan tanpa uwal saka aturan-aturan norma kang bisa didadekake tuntunan manungsa kanggo nglakoni panguripan Kabudayaan uga nduweni wujud anggone budaya bisa lumaku kanthi trep karo aturan lan pranata sosial.

Panliten Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah iki kalebu wujud budaya lan adat kang ngrembaka ing pulo Jawa mligine ana ing Kabupaten Sidoarjo. Mulane, kita minangka masyarakat Jawa kudu bisa njaga sarta nguri-uri kabudayan kasebut supaya ora ilang lan terus ana lan ngrembaka amarga tradhisi iki nduweni gegayutan karo nilai lan norma kang ana ing masyarakat. Wong-wong kang wis percaya karo tradhisi nyekar nduweni pamikiran kepengin nglanggar utawa ngrusak adat kang wis turun temurun, ana piwalesane dhewe. Dadi, pawongan kang nglanggar tradhisi kuwi mau oleh akibat saka apa kang ditindakake, amarga pawongan percaya yen dhanyange desa ora trima.

Masyarakat Jawa

Masyarakat Jawa yaiku kumpulane wong-wong kang ana ing pulo Jawa kang tansah nindakake sesambungan antara siji lan sijine. Miturut Herusatoto (1984: 41) ngandharake yen masyarakat Jawa yaiku masyarakat sing

urip lan uga ngrembaka wiwit jaman biyen nganti jaman saiki sacara turun-temurun migunakake basa Jawa lan dialek sarta manggon ing pulo Jawa.

Budaya Jawa kuwi maneka wernane, mula masyarakat Jawa ditegesi kanthi masyarakat kang adi luhung. Kaya kang diandharake dening Koentjaraningrat (1984: 25-29), maneka wernane budaya Jawa iku katon kaya dene logat ing basa Jawa, panganan, adicara ritual, kesenian rakyat, lan seni swara. Koentjaraningrat uga merang kabudayan Jawa ing saperangan sub-kabudayan, yaiku Pesisir Kulon, Banyumas, Bagelan, Negarigung, Mancanegara, Pesisir Wetan, Surabaya, sarta tanah Sabrang Wetan.

Masyarakat Jawa minangka masyarakat kang cacah akeh banget lan sumebar ing saperangan pulo-pulo ing Indonesia, uga kang manggon ing sajabane Indonesia. Masyarakat Jawa paling akeh kasebar ing dhaerah Jawa Timur lan Jawa Tengah. Umume, masyarakat Jawa kang cacah akeh kuwi bisa diperang dadi telung jinis, yaiku masyarakat modern, masyarakat madya, lan masyarakat tradhisional. Saka telung jinis masyarakat kuwi kang nduweni cacah paling akeh yaiku masyarakat madya, amarga anane sipat agraris kang wis akeh ditinggalake karo masyarakat tradhisional Jawa tumuju ing masyarakat indhustri, kaya masyarakat kang ana ing Dusun Bogi.

Tradhisi Jawa

Tradhisi iku wujud pakulinan kang wis diwarisake dening para sesepuh utawa leluhur kang kalebu bagéyan kabudayan. Kaya kang diandharake dening Poerwodarminto (sajrone Widayati lan Suwarni, 1984: 108), tradhisi minangka sakabehane adat, kapitayan lan liya-liyane kang diwarisake kanthi turun-temurun. Tradhisi lan kapitayan kasebut isih ditindakake nganti saiki ing masyarakat, amarga masyarakat isih percaya yen adat lan kapitayan kasebut nduweni piguna. Mula, tradhisi isih terus ana yen masyarakat nduweni kasadharan lan gelem melu nguri-uri tradhisi kang wis turun-temurun saka para leluhur.

Suwarni (2015:1) ngandharake, upacara adat minangka bagéyan kang wigati sajrone kabudayan Jawa. Bebrayan Jawa kang nindakake upacara adat utawa tradhisi kanthi ancas nggoleki kaslametan, katentreman uga kabagyan. Upacara adat utawa tradhisi Jawa ditindakake sajrone adicara kanggo ngiringi lelakon urip wong Jawa. Perilaku budaya Jawa kang kaya mangkono, miturut masyarakat Jawa nduweni sipat religi. Masyarakat Jawa pitaya yen tradhisi kuwi nduweni kakuwatan kang gedhe tumrap panguripan. Tradhisi minangka roh saka kabudayan, tanpa anane tradhisi ora mungkin sawijining kabudayan bisa urip lan lestari. Saka anane tradhisi, sesambungan antarane individu lan masyarakat bisaimbang, laras, lan harmoni. Yen masyarakat ora nduweni kapenginan kanggo njaga tradhisi, cethane bakal sirna.

Pamawas kang wis diandharake menehi gambaran ngenani Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah kang wis dilakokake turun temurun wiwit biyen, lan dadi pakulinane masyarakat Dusun Bogi, Desa Pademonegoro,

Kecamatan Sukodono, Kabupaten Sidoarjo. Mula, Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah iki kalebu adat istiadat kang ora bisa ditinggalake uga dilalekake dening masyarakat sakupenge. Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah iki minangka wujud warisan budaya Jawa kanthi cara turun temurun kang wis ana wiwit jaman biyen nganti jaman saiki ing Dusun Bogi, Desa Pademonegoro, Kecamatan Sukodono, Kabupaten Sidoarjo.

Makna lan Simbol

Tradhisi ora bisa uwal saka aspek simbol, wujud kabudayan kang arupa asil karya ciptane manungsa mesthi nduweni teges kang awujud simbol-simbol. Kaya kang diandharake dening Luxemburg (1989:44), ilmu kanggo nyianoni simbol lan tandha diarani *semiotic*. Asale saka basa Yunani semion “tandha” kang tegese yaiku ilmu kang nyinaoni sistem tandha lan lambang, sistem lambang lan proses pralambang.

Panguripane manungsa ora bisa uwal saka budaya uga simbol-simbol kang ana ing panguripane. Kaya kang diandharake dening Herusatoto (1987: 26), manungsa minangka makhluk budaya, amarga sekabehe panguripane kebak simbol. Bisa ditegesi yen ana ing sajrone panguripan, budayane manungsa kebak karo simbol kang dadi wernane tumindak manungsa bisa saka unggah-ungguh, elmu seserepan, lan religi. Simbol-simbol kang ana ing panguripane manungsa bisa dadi daya panagribawa tumrap cara nglakoni kagiyatan padinan.

Sajrone upacara utawa tradhisi iku nduweni simbol-simbol kang arupa sesajen lan ubarampe. Masyarakat Dusun Bogi sajrone nindakake adicara nyekar ing Pundhen Buyut Sodah iki maneka jinis ubarampe kang digawe minangka wujud tenanan anggane nglaksanakake tradhisi. Sesajen iki minangka gegambaran nyata saka pikiran, kepinginan lan pangrasa pawongan kang nindakake tradhisi kasebut. Ancase kuwi supaya bisa luwih cedhak marang Gusti Kang Kawasa. Saliyane iku, sesajen ditegesi minangka simbol kang dianggo minangka sarana “negoisasi” spiritual marang hal-hal kang dianggep ghaib lan supaya roh-roh utawa gaib ora ngganggu panguripane manungsa lan bisa mbiyantu lumakune kagiyatane manungsa.

Konsep Fungsi

Kabudayan kang wis lumaku ing sakupengan panguripan bebrayan kuwi nduweni guna tartamtu kanggo masyarakat. Piguna kang ana sajrone kabudayan kasebut nduweni ancas bisa narik kawigaten bebrayan supaya gelem tetep nguri-uri lan nyengkuyung tradhisi. Yen gelem nyengkuyung bebarengan, tradhisi bisa tetep lestari lan bisa terus ngrembaka. Kayadene Tradhisi Nyekar ing pundhen Buyut Sodah kang nduweni piguna kanggo masyarakat sakupenge. Miturut Dundes (sajrone Sudikan 2001:100) ngandharake yen pigunane folklor iku ana lima, yaiku: 1) kanggo nambah rasa rukun antarane bebrayan, 2) menehi piranti kang bisa dibenerake dening bebrayan, 3) supaya ora dadi padudon ing bebrayan, 4) dadi piranti kang bisa ngayomi bebrayan saka tumindak

kang ora adil, lan 5) minangka piranti kang nyenengake saka donya kang nyata saengga bisa ngowah-owahi pakaryan kang ora pati kepenak dadi pakaryan kang nyenengake.

Fungsi folklor miturut konsep Bascom kang dikutip dening Danandjaja (1997:19) ana papat, yaiku (1) kanggo sistem proyeksi, yaiku minangka piranti pamawas angen-angen sawijine klompok masyarakat, (2) piranti pangesahan pranata-pranata lan lembaga kabudayan, (3) kanggo sarana pendhidhikan, (4) minangka pameksa lan ngawasi, supaya norma-norma masyarakat bisa diugemi kanthi klompok.

Konsep Kapitayan Jawa

Miturut Herusatoto (1987:24), sistem kapitayan bisa ditegesi minangka keyakinan sarta imajinasine manungsa marang Gusti, anane alam supranatural, yaiku ngenani sejatining panguripan lan tumekaning pati, uga ngenani bangsa alus kang ana ing sajrone alam gaib. Wong Jawa umume isih nduweni kapitayan tumrap apa wae kang wis dadi pakulinane para leluhur.

Kapitayan anane lelembut, roh, peri, lan anane ritual-ritual tartamtu kang asipat sakral, dadi bab kang bisa ngaribawani panguripane bebrayan Jawa. Babagan kang asipat sakral yaiku anane budaya mitos lan mistis. Miturut Suwarni lan Widayati (2015:7), bab mitos lan mistis minangka sistem nilai kang nalika nindakake sesambungan utawa komunikasi marang alam nganut pola-pola kang lelandhesan tatanan adat bebrayan Jawa.

Pundhen

Pundhen minangka panggonan kang dikurmati dening para warga kang ana ing sakupengane. Kaya kang diandharake dening Sagimun sajrone (Pardi, 2017:2), ing basa Jawa pundhen nduweni teges pawongan kang dimulyakake. Bisa ditegesi yen pundhen pancen minangka panggonan kang suci kang kudu dijaga sejarane lan uga tradhisi kang ana. Saliyane iku, akeh uga kang nduweni pamawas yen pundhen iku panggonan kang kramat lan sacral nduweni daya panagribawa kang gedhe tumrap bebrayan ing sakupengane pundhen.

Dene miturut KKBI V, pundhen minangka panggonan makam kang sajrone ana pawongan kang dianggep minangka cikal bakal bebrayan desa utawa panggonan kramat, uga bisa ditegesi minangka bab kang dikurmati. Pundhen Buyut Sodah minangka panggonan kang dikurmati utawa dimulyakake dening masyarakat sakupengane mligine warga Dhusun Bogi. Panggonan pundhen Buyut Sodah dianggep minangka panggonan kang suci amarga Buyut Sodah minangka pawongan kang nduweni jasa kanggo mbabad lan mbangun desa supaya bisa dadi panggonan kang layak huni kanggo manungsa.

Hermeneutika

Sejatine, kabudayan kang ana ing panguripan bebrayan iki nduweni makna utawa teges kang digambarake lumantar simbol-simbol. Miturut Sumaryono (1999:23) tembung hermeneutik asale saka Yunani *hermeneuein* tegese nafsirake, yen tembung aran

hermeneia kanthi harfiah bisa ditegesi “penafsiran” utawa interpretasi. Dene miturut Ratna (2013:46), hermeneutik ora nengenake bab-bab kang paling bener, nanging nintingi makna kang paling optimal. Panapsiran kang maneka warna dumadi amarga saben manungsa nduweni pamawas kang beda-beda, lan nuwuhake makna kang bisa nambahi kualitas, etika, lan logika.

Sajrone panliten iki bakal nggunakake teori hermenutika kang nduweni gegayutan karo Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah. Unsur budaya sajrone tradhisi iki nduweni simbol kang ngandhut makna lan bisa ndadekake pangeling tumrap anak putune. Simbol-simbol digambarake kanthi anane fenomena kedadeyan kang ana sajrone tradisi lan ubarampe kang bisa dideleng, dimangerteni, lan dieling-eling nganti saklawase.

Lelandhesan Teori

Teori kang digunakake kanggo nintingi sajrone panliten yaiku nganggo teori Brunvand (sajrone Danandjaja, 1997: 21-22) ngandharake wujud folklor ana telu, yaiku: 1) folklor lisan (mentifact), 2) folklore setengah lisan (sosiofact), lan folklor dudu lisan (artifact). Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah kang isih dipercaya dening masyarakat Jawa, kalebu folklor setengah lisan kang nduweni teges yaiku folklor kang awujud campuran antarane unsur folklor lisan lan folklor tulisan.

Kanggo nintingi bab makna sajrone panliten iki, mula panliti bakal nggunakake teori semiotik saka sawijine teori ngenani lambang utawa makna, lan proses pralambang kang diandharake dening Luxemburg (1989: 44). Banjur, kanggo nintingi fungsi sajrone Tradhisi Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah iki nggunakake teori saka Bascom (sajrone Danandjaja, 1997:19) kang ngandharake ngenani fungsine folklor yaiku, yaiku (1) kanggo sistem proyeksi, yaiku minangka piranti pamawas angen-angen sawijine klompok masyarakat, (2) piranti pangesahan pranata-pranata lan lembaga kabudayan, (3) kanggo sarana pendhidhikan, (4) minangka pameksa lan ngawasi, supaya norma-norma masyarakat bisa diugemi kanthi klompok.

METODHE PANLITEN

Metodhe panliten digunakake kanggo oleh dhata kang dikarepake. Kaya kang dianhdarake dening (Sugiono, 2008: 20) sajrone Safitri, metodhe panliten dhasare minangka cara ilmiah kanggo oleh dhata kanthi tujuwan lan piguna tartamtu. Sajrone bab metodhe panliten iki bakal diandharake ngenani ancangan panliten, objek lan papan panliten, sumber dhata lan dhata panliten, metodhe lan teknik nglumpukake dhata, instrumen panliten, Teknik Analisis Dhata, Keabsahan Dhata, lan Teknik Nyuguhake Dhata.

Ancangan Panliten

Panliten Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah iki nggunakake metodhe panliten kualitatif dheskriptif. Ing panliten iki bakal njlentrehake kabeh tetembungan

utawa informasi ngenani Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah kang bisa digoleki saka informan utawa narasumbere, supaya bisa dijlentrehake luwih jeruh lan bisa ditanggjawabake.

Kaya kang diandharake dening Sudikan (2001:85), panliten kualitatif kang asipat dheskriptif yaiku panliten kanthi cara nyathet kanthi tliti tumrap apa wae kang wis dideleng, dirungokake, lan diwaca lumantar dhokumentasi, arsip dhokumen, utawa saka wawancara. Sajrone panliten dheskriptif kuwi luwih fokus ing kualitas dhatane. Panliten kang dilakoni kuwi kudu adhedhasar kahanan kang nyata.

Objek lan Setting Panliten

Nalika nindakake panliten cethane wis nemokake objek utawa sasaran kang kanggo ditliti. Sasaran kang dimaksud yaiku ditegesi objek. Kang dadi objek panliten iki yaiku Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah, amarga tradhisi kasebut kalebu ing folklor setengah lisan lan isih ngrembaka ana ing panguripane masyarakat. Tradhisi kasebut minangka tradhisi leluhur kang turun temurun lan diwulangake tumrap kawula mudha. Tradhisi nyekar injg pundhen Buyut Sodah iki dilestarekake lan diugemi dening masyarakat sakupenge.

Netepake panggonan kanggo nindakake panliten kuwi wigati banget amarga bisa nggampangake panliti anggane oleh dhata. Sajrone panliten iki bakal ditetepake panggonan kang pancen dadi sumber olehe dhata. Panggonan kang dipilih kanggo nлити yaiku ing pundhene Buyut Sodah Dusun Bogi, Desa Pademonegoro, Kecamatan Sukodono, Kabupaten Sidoarjo. Saliyane panggonan uga ana wektu kang ditindakake nalika panliten yaiku wayah esuk antarane tabuh 8 nganti 10, amarga pancen wektu iku kang paling umum ditindakake nganakake adicara tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah.

Sumber Dhata

Sumber dhata yaiku subjek-subjek kang diolehake saka ngendi wae. Kaya kang diandharake dening Endraswara (2008:220) sumber dhata bisa diolehake saka informan. Informan yaiku sapa wae kang bisa menehi informasi utawa katrangan ngenani objek panliten. Informan uga bisa kaperang dadi loro, yaiku informan *primer* lan *sekunder* utawa umume uga bisa diarani informan kunci lan informan biyasa.

Sumber dhata primer utawa dhata utama sajrone panliten iki yaiku babagan tradisi saka informan kang dipilih yaiku Pak Mahmud minangka pamong, Bu Tuna minangka pawongan kang kulina ngujubi tradhisi lan pawongan liyane kang ana sesambungan keturunan saka Buyut Sodah, dene kang dadi sumber dhata *sekunder* utawa dhata tambahan ing panliten iki arupa rekaman swara utawa video, dhokumentasi, lan buku-buku kang nduweni gegayutan sarta bisa menehi wawasan lan kawruh ngenani Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah kang manggon ing Dusun Bogi, Desa

Pademonegoro, Kecamatan Sukodono, Kabupaten Sidoarjo..

Dhata Panliten

Panliten ngenani Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah iki bakal nggunakake rong dhata yaiku dhata utama lan dhata panyengkuyung. Dhata utama kang dimaksud yaiku katrangan utawa informasi kang diolehake saka informan nalika wawancara kang dianggep ngerti babagan Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah. Dene dhata panyengkuyung ing panliten iki yaiku buku-buku kang ana gayutane karo Tradhisi Nyekar, poto-poto, rekaman dhokumentasi, dhata monografi kanggo menehi wawasan ngenani Tradhisi Nyekar.

Instrumen Panliten

Miturut Sugiyono (2014:59-60) sajrone panliten *kualitatif*, panliti minangka instrumen utawa alat panliten kang utama. Panliti minangka instrumen kudu *divalidasi* utawa uji kabeneran babagan mangerteni metodhe panliten *kualitatif*, kawruh ngenani objek kang bakal ditliti, lan kesiyaan panliti sadurunge nindakake panliten. Panliti minangka pawongan kang nindakake panliten, tegese panliti kuwi uga minangka dhalange panliten. Wujude instrumen kuwi arupa dhaptar pitakonan kang digunakake kanggo golek informasi utawa katrangan liyane ngenani upacara Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah. Bab kang wigati sadurunge milih instrumen panliten yaiku mangerteni tujuwan ditindakake panliten.

Teknik Nglumpukake Dhata

Ing panliten Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah iki nggunakake teknik observasi, wawancara, dhokumentasi, rekaman, lan nyathet.

Teknik Observasi

Observasi ditegesi kanthi kagiyatan njingglengi kedadeyan utawa kagiyatan kang dadi tujuwan tartamtu. Miturut Arikunto (2006:156), observasi yaiku tumindak ngamati subjek utawa objek kang ditliti migunakake panca indra. Dadi, sadurunge panliti nindakake observasi, luwih dhisik kudu nyepakake babagan apa wae kang dibutuhake ing proses observasi.

Sajrone panliten Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah iki nggunakake rong teknik observasi, yaiku observasi langsung yen panliti melu ing sakabehaning reroncene adicara Tradhisi Nyekar. Cara-cara sajrone teknik observasi iki diwiwiti kanthi cara nekani papan panggonan tradhisi, banjur ndeleng persiapan lan uga proses kagiyatan Tradhisi Nyekar kasebut, sawise iku banjur njupuk dhokumentasi kanthi cara moto sakabehane prosesi upacara kasebut lan uga nyathet bab-bab kang wigati sajrone Tradhisi Nyekar kasebut.

Teknik Wawancara

Wawancara yaiku sawijine kagiyatan kanggo nggolek katrangan utawa dhata, lumantar pitakonan tumrap pawongan tartamtu. Miturut Esterberg (sajrone Sugiyono, 2014:72), wawancara minangka patemone

rong pawongan kanggo ngrembug ide utawa menehi informasi lumantar pitakonan, saengga bisa mangerteni isi saka topik tartamtu.

Miturut Esterberg (sajrone Sugiyono, 2014: 73-74), ngandharake jinise wawancara kang diperang dadi 3, yaiku (1) wawancara *terstruktur*, yaiku wawancara kang sadurunge pancen panliti wis nyepakake pitakonan kanggo golek dhata kang dibutuhake; (2) wawancara *semiterstruktur*, yaiku wawancara kang luwih jembar tinimbang wawancara *terstruktur*, amarga tuwuh pitakonan kang asipat ndadak, dadi bisa nemokake pungkasanane perkara kang luwih tinarbuka; (3) wawancara ora *terstruktur*, yaiku wawancara kang ora nggunakake pedhoman wawancara kang wis disusun kanthi *sistematis*, nanging amung nganggo pedhoman kang arupa inti saka perkara kang arep ditakokake. Sajrone panliten Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah iki nganggo wawancara kang asipat *semistruktur*, amarga saliyané saka pitakonan-pitakonan kang wis cumepak, panliti uga bisa nambahi pitakonan kang isih ana gegayutane karo Tradhisi Nyekar.

Teknik Dhokumentasi

Dhokumentasi minangka bukti katrangan kagiyatan utawa kedadeyan kang wis lumaku. Teknik dhokumentasi iki digunakake kanggo menehi gambaran umum ngenani dhokumen utawa dhata kang wis diklumpukake ing lapangan. Dhata-dhata etnografi ngenani pendhudhuk diolehi saka dhokumen lan arsip desa kanthi cara nyathet utawa bisa uga nganggo kamera HP kanggo moto.

Miturut Bungin sajrone Mitanto (2012:44), metodhe dhokumenter yaiku salah sawijine teknik nglumpukake dhata kang digunakake ana ing metodologi panliten sosial. Kang dadi punjere, metodhe dhokumenter minangka metodhe kang digunakake kanggo nggoleki utawa nggambarake dhata historis utawa sejarah. Dhata kang ana ing teknik dhokumentasi iki kalebu dhata sekunder, amarga kanggo dhata tambahan utawa dhata panyengkuyung saka dhata wawancara lan observasi.

Keabsahan Dhata

Dhata-dhata kang diasilake saka panliten ngenani Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah iki kudu dipriksa uga diuju ngenani bab kabenerane dhata.. Moeloeng (2002:178), kanggo keabsahan dhata panliten digunakake cara triangulasi yaiku teknik kang nggunakake bab sanjabane dhata kanggo saperlune ngoreksi utawa mbandhingake dhata kang wis dioleh.

Teknik Analisis Dhata

Analisis dhata minangka cara kanggo nggoleki uga ngronce kanthi runtut utawa sistematis dhata saka asiling wawancara, cathetan lapangan, lan dhokumentasi, kanthi njabarake ing bab-bab tartamtu, analisis sawetara, ngronce ing pola-pola, milih dhata kang wigati, lan menehi dudutan kang bisa dimangerteni dening diri pribadi lan pawongan liyane. (Sugiyono, 2010:335)

Teknik Nyuguhake Dhata

Teknik nyuguhake dhata digunakake kanggo menehi jlentrehan ngenani tata urutane isi saka panulisan asiling panliten wiwit saka purwaka nganti lampiran. Cara kanggo nyuguhake dhata yaiku:

- 1) Bab 1 (purwaka) ngrembug ngenani lelandhesan panliten, undheran panliten, ancas panliten, paedah panliten, lan wewatesane panliten.
- 2) Bab 2 (tintingan kapustakan) ngrembug ngenani panliten kang saemper, konsep kabudayan, masyarakat jawa, konsep religi, konsep tradhisi, konsep folklor, konsep fungsi, konsep makna lan simbol, konsep kapitayan jawa, konsep hermenutik, lan lelandhesan teori.
- 3) Bab 3 (metodhe panliten) kang ngrembug ngenani ancangan panliten, objek lan papan panliten, sumber dhata lan dhata, instrumen panliten, tata cara nglumpukake dhata, teknik analisis dhata, lan teknik nyuguhake dhata.
- 4) Bab 4 (andharan asiling panliten) kang ngrembug ngenani etnografi desa, andharan mula bukane kapitayan tradhisi nyekar ing Pundhen Buyut Sodah, tata laku adicarane tradhisi nyekar ing Pundhen Buyut Sodah, jinis ubarampe sajrone tradhisi nyekar ing Pundhen Buyut Sodah, sarta makna lan fungsi kang kinandhut sajrone tradhisi nyekar ing Pundhen Buyut Sodah.
- 5) Bab 5 (panutup) kang ngrembug babagan dudutan lan pamrayoga tumrap para pamaca supaya bisa didadekake patuladhan.
- 6) Lembar kapustakan.
- 7) Lembar lampiran-lampiran dhata kang arupa foto.

ANDHARAN ASILING PANLITEN

Ing bab iki bakal ngandharake ngenani mula bukane tradhisi nyadran, tatalaku lan ubarampe tradhisi nyadran, kapitayan lan pamawase masyarakat ngenani tradhisi nyekar.

4.1Gegambarane Kahanan ing Desa Pademonegoro

Sadurunge ngandharake sekabehe *Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah*, bakal dijlentrehake luwih dhisik ngenani kahanan alam lan bebrayan kang ana ing Desa Pademonegoro, Kec. Sukodono, Kab. Sidoarjo

4.1.1 Kahanan Alam Desa Pademonegoro

Desa Pademonegoro minangka salah sijine desa kang kalebu ing wilayah Kecamatan Sukodono Kabupaten Sidoarjo. Ana 3 dhusun ing Desa Pademonegoro, yaiku Dhusun Bogi kang dumadi saka 8 RT lan 2 RW, Dhusun Demo dumadi saka 4 RT lan 1 RW, lan Dhusun Goro dumadi saka 4 RT lan 1 RW. Saka katelu dhusun iku kaperang dadi 16 RT lan 4 RW. Watase Desa Pademonegoro, yaiku sisih kidul wewatesan karo Desa Wilayut, sisih wetan wewatesan karo Desa Pekarungan, sisih lor wewatesan karo Desa Plumbungan, lan sisih kulon wewatesan karo Desa Cangkringsari. Jarak antarane Desa Pademonegoro karo Kecamatan Sukodono wetara 2,5 km, dene karo kabupaten utawa

kutha Sidoarjo wetara 8,5 km, lan lan karo ibukota Propinsi Jawa Timur jarak wetara 19 km.

Desa Pademonegoro iki jembaré 184,63 ha, sing kaperang dadi lemah kering, lemah sawah, lan lemah fasilitas umum. Lemah kering digunakake kanggo pamukiman warga Desa Pademonegoro. Lemah sawah digunakake kanggo nandur pari, mula isih akeh sing dadi petani lan buruh tani. Saliyane kanggo nandur pari, uga ana sing nandur sayuran kayata sawi, bayem, lan kangkung. Sing pungkasan yaiku, lemah fasilitas umum sing digunakake kanggo lapangan lan kuburane warga.

4.1.2 Gegambaran Bebrayan ing Desa Pademonegoro

Ngenani panliten folklor, babagan dhata *etnografi* wigati banget. Dhata *etnografi* bisa menehi gegambaran ngenani kahanane warga kang ana ing salah sawijine desa kasebut, kaya struktur pamarentahan, apa wae pangupajiwane warga, kepriye tingkat pendhidhikan, kepriye agama utawa kapercayan sing dianut lan sapanunggalane, kanggo nggambarake kepriye anane gegayutan antarane masyarakat desa Pademonegoro karo folklor saperangan lisan ngenani kapercayan Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah.

Tingkat pendhidhikan sing dhuwur bisa ndadekake pawongan luwih diajeni dening bebrayan, semana uga sawalike, pawongan kang tingkat kawruhe cendhek kurang diajeni lan kurang oleh pakurmatan saka warga sakupengane. Bebrayan sing ana ing desa Pademonegoro wis rada mudhun anggane mercayani ngenani Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah, amarga ana faktor-faktor sing mangaribawani.

4.2 Mula bukane Desa Ngrendeng lan Tradhisi Nyadran Makam Mbah Sentono.

Sadurunge ngandharake mula bukane Tradhisi Nyadran Makam Mbah Sentono, ing kene bakal diandharake luwih dhisek ngenani mula bukane Desa Ngrendeng minangka papan panggonane TNMS iki ngrembaka.

4.2.1 Mula Bukane Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah

Diwiwiti saka cikal bakal sing dipercaya dening masyarakat Pademonegoro yaiku Buyut Sodah, Buyut Pelik, lan Buyut Anggrang minangka pawongan sing mbabad desa, mbangun desa, lan menehi jeneng. Saben pawongan iku mau nduweni dhaerah kwasa dhewe-dhewe. Dene Buyut Sodah diwenehi bageyan wilayah wetan desa Pademonegoro sing disebut dusun Bogi. Banjur, Buyut Sodah dadi pawongan kang dikurmati dening para warga, nganti wis tilar donya pundhene uga dadi panggon kang suci.

Saka ngerteni mula bukane desa, tuwuh tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah kang tujuwane kanggo ngregani leluhur. Bisa dingerteni ana ing pethilan ngisor iki.

“Buyut Sodah biyen iku jarene teka Kraton Majapait tapi gak ana sing ngerti asline. Wong iku biyen musafir sing nduwe kekuwatan gaib. Asline sing teka gak mek Buyut Sodah tapi ana Buyut

Pletik karo Buyut Anggrang. Dadi, sadurunge ana Buyut Sodah iku sing teka ndhisiki Buyut Pletik karo Buyut Anggrang sing arepe ngrebut wilayah Pademonegoro, terus Buyut Sodah teka gawe mungkasi perkarane kaloro musafir iku dengan menggunakan kecerdasan dan kepandaianya. Terus, wong telu padha sadhar saling memaafkan, Buyut Sodah iki oleh bagean wetan yaiku dusun Bogi iki. Teka sejarane mbabad desa mau, pundhen Buyut Sodah iki dadi nggon sing dihormati terus muncul tradhisi nyekar iki gawe ngregani leluhur supaya bisa diwenehi slamet sadurunge nglakoni apa sinmg dikarepna. Dadi, tradhisine iki turun temurun sampek saiki” (Pak Mahmud, 21 Juni 2019)

Saka pethilan ing ndhuwur ngandharake yen wiwitane ana desa Pademonegoro iku sadurunge arupa alas sing ditekani dening para musafir sing nduweni kakuwatan gaib, antarane yaiku Buyut Pletik karo Buyut Anggrang sing bakal ngrebut wilayah. Nalika ngroyok panggonan sing arepe dibabat, loro pawongan iku sempet ngedu kakuwatane dhewe-dhewe. Sapa sing menang bakale bisa nguwasani paggonan kasebut. Banjur, ana Mbah Sodah rawuh kanggo mbiyantu kaloro pawongan kasebut kanggo mungkasi perkara ngrebut wilayah Pademonegoro kanthi kapinterane sing diduweni. Banjur, wong telu iku mau padha-padha nduweni kasadharan kudu bisa ngerteni lan njaluk pangapura. Pungkasan, Buyut Sodah oleh wilayah kakuasaan isih wetan yaiku dusun Bogi, lan pundhene ana ing dusun Bogi uga.pundhen Buyut Sodah dadi papan panggonan kang suci uga dikurmati dening warga Dhusun Bogi lan nduweni sipat sakral uga nduweni panagaribawa kang gedhe. Saka mula bukane Desa Pademonegoro, banjur tuwuh anane tradhisi nyekar kang turun temurun uga dipercaya kanggo ngregani para leluhur lan uga minangka sarana kanggo njaluk palilah supaya bisa tansah diwenehi slamet sadurunge nglakokake apa kang dikarepake.

4.3 Tatalaku sajrone Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah

Tata laku utawa tata cara tradhisi minangka babagan sing wigati sajrone adicara tartamtu, sing bakal ngatur urutan adicara kanthi runtut. Yen wis dironce tata laku sadurunge adicara dilakokake, cethane adicara bisa lumaku kanthi apik lan cundhuk karo apa sing wis dadi pangarep-arep sadurunge.

4.3.1 Titi Siyaga Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah

Titi siyaga sing dimaksud yaiku nyepakake babagan apa wae sing arep ditindakake sajrone tradhisi nyekar ing Pundhen Buyut Sodah, kayata nemtokake dina sanggupe nganakake adicara, nemtokake pawongan sing melu menyang pundhen, nyepakake piranti sing diperlokake, lan nyepakake ubarampene. Perlune anane tata siyaga supaya adicarane bisa katata kanthi apik, mula kudu ana reroncening babagan sing kudu digatekake. Katrangan

sing cetha bisa dingerteni saka asil wawanrembug ing ngisor iki.

“Tradhisi nyekar iki anane pas acara tertentu kaya atene nduwe gawe mantu, arepe sunat iku ya kudu ijin dhisik sadurunge areke disunat. Terus, nek ana ruwat desa ya perangkat desa biyasane kudu mrunu nggawa bancaan sadurunge hari H ruwatan. Sing penting nek mrunu iku anatarane jam 9 utawa jam 10 ben gak kepanasan mlakune rodok adoh.” (Bu Tuna, 16 Juni 2019)

Saka andharan kasebut, warga sing arep nduwe gawe utawa nduwe kajat kudu njaluk ijin dhisik menyang pundhene Buyut Sodah. Wektu sing ditemtokake uga miturut dina pasarane sing arep dibancaki. Kayata bocah sing arepe khitan, biyasane bancaan menyang pudhene Buyut Sodah nalika dina pasaran laire, sawise dibancaki sesuke utawa rong dina sawise bancaan bocahe dikhitan. Yen menyang pundhen luwih apik nalika esuk wetara tabuh 9 nganti tabuh 10, amarga srengenge durung sepira panas, dadi yen mlakune adoh ora sepira kesel.

4.3.2 Titi Leksana/Adicara Inti Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah

Titi leksana utawa wis mlebu adicara inti dadi babagan punjere sawijining adicara tartamtu. Sajrone tradhisi nyekar sing dadi punjere yaiku slametan ana ing pundhene Buyut Sodah.

Ing pundhene Buyut Sodah iki ora ana juru kuncine, nanging kabeh warga sing nduweni kapitayan melu njaga bareng. Wiwitane adicara, sajen sing wis dicepakake ditata ana ing sakupengane pundhen, banjur dedonga kanthi dipimpin sesepuh utawa sapa wae sing pancen ahli donga. Ora kudu kyai utawa ustad, nanging sapa wae sing saguh dedonga kanthi apik. Pawongan sing nduwe gawe lan ahli dedonga mlebu ing pundhene, ora kudu kabeh sing melu iku mlebu kabeh.

“Nggawa panganan sing senengane Buyut Sodah iku gak usah akeh-akeh pokoke sakpantes lah. Sing penting cukup digawe mangane wong-wong sing melok bancaan. Panganane mau disiyapna sing jangkep, nek wis tekan pundhene aja lali salam utawa njaluk idin nyuwun sewu. Mlebu pundhen sandhale dideleh njaba. Panganane sing digawa mau ditata nang pundhene terus donga bareng disampekna tujuwane iku mau apa. Isa didongani dhewe, nek kepengin didongani modin utawa ustadz ya gak apa-apa.” (Pak Mahmud, 21 Juni 2019)

Saka pethikan kasebut ngandharake yen ubarampe sing dicepakake iku mau minangka panganan senengane Buyut Sodah. Ubarampene ora prelu akeh-akeh nanging pantes, lan kudune jangkep. Banjur, njaluk palilah nalika wis tekan panggon pundhene. Mlebu pundhene ora oleh nganggo sandhal supaya ora reget panggone, banjur ubarampene mau ditata lan dedonga bareng. Donga bareng bisa dipimpin dening ustadz uga bisa didongani dhewe miturut apa sing dikarepake.

Adicara dedonga bebarengan dipimpin dening pawongan sing dadi sesulih kulawarga, uga bisa saka kulawargane dhewe. Salah siji adicara ing tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah yaiku njaluk palilah kanggo bocah sing arepe dikhitan supaya lancar lan ora oleh pepalang apa-apa. Kanggo ngerteni isi saka pangujube bisa dideleng saka donga ing ngisor iki.

Assalamualaikum Wr. Wb

wonten mriki kula sesulih kulawarga saking Mas Nando badhe donga bareng-bareng ugi nyuwun idin dhateng Buyut Sodah leluhure desa, kangge acarane anak Ronal ingkang badhe disunat benjing dinten Sabtu supaya saged lancar. Mugi saking acara menika saged berkah kangge kluarga sedanten. Mugi-mugi saged dados anak sing berbakti lan ugi saged dados kebanggaan tiyang kathah. Aamiin.

Illahadratil nabil mustofa waala alihi wasabihi waayani walmursalin

walhamdulillah hirrabil alamin.

khususon ila ruhi Buyut Sodah tiyang ingkang mbabad alas Bogi

allahummaghfir laha warhamha wa 'afiha wa'fu anha

wa akrim nuzulaha wa wasi' madkholaha wa taqobbal hasanatiha

wa kafir sayi-atihaj waj'alil jannata ma'waha.

Allahhumma fin lil mukminina wal ahya in mukminat wal muslimin wal mukminat wal ahya inminhum wal anwat.

Allahhumma inna nas'aluka salaamatan fiddin fidunya walakhirah walfiadatun fil rezkyi, walafiadan fil zakat, warahmatan indalmaut, waltaubatan rabbal maut wamahfirratan ba'dan maut, walfa indahiraf wasalamun alal mustaqim. Walhamdulillah hirabbilalamin

Al Fatihah.

Pethilan donga utawa ujub ing ndhuwur ancase yaiku njaluk palilah tumrap Gusti lumantar donga bebarengan ing pundhen Buyut Sodah. Wiwitane nyebutake ancas nganakake adicara tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah. Pangajab sing dijuluk yaiku supaya diwenahi kalancaran nalika adicara khitan, wujud rasa sokur, dedonga kanggo kaslamatan donya lan akherat, lan uga ndongakake leluhur supaya tansah diwenahi kaslamatan akherat.

4.3.3 Pungkasan Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah

Adicara pungkasan utawa panutup, ditengeri kanthi anane andum panganan sing digawa dening warga kang arepe nduwe gawe utawa kekarepan. Sawise donga bebarengan, kembang sing wis digawa diselehake ing ndhuwure pundhen. Banjur, ubarampe sing wis tumata ing pundhen digawa metu lan dibage marang pawongan sing wis melu ngrewangi nggawa, lan mangan bebarengan ana ing ngarepe pundhen.

“Sakmarine didongani iku pundhene diwenahi kembang sing wis digawa, panganane ditokna njaba terus dipangan bareng ngarepe makam, gak

langsung entek tapi kudu nggawakna gawe tanggane utawa dulure sing gak melok nang makam, nek panganane akeh ya isok ae dikeknang nang warga sing omahe idhek makam. Mari mangan kudu ya resik panggon ngarepe makam aja ana sampah sing kleleran.” (Bu Tuna, 18 Juni 2019)

Sawise donga bebarengan lan ngudharake ancase bancaan ing pundhen, pundhene diwenahi kembang setaman, banjur ubarampe liyane digawa menyang njaba lan dipangan bareng ngarepe pudhen. Yen nalika manganan, ora kudu kabeh panganan sing digawa mau dientekake, nanging uga nggawakake panganan sing ana ing omah utawa pawongan sing ora melu. Yen pancen panganane isih akeh karene, bisa uga diwenehake marang pawongan utawa warga sing omahe cedhak karo pundhene Buyut Sodah. Sadurunge ninggalake pundhen, ora oleh ana sampah utawa reged ing sakupengane makam. Luwih apik diklumpukake, digawa, lan dibuwang menyang panggonan mbuwang sampah.

4.4.1 Jinis lan Makna Ubarampe Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah

Saka asile obsrvasi, bisa diweruhi sesaji sing kudu dicepakake yaiku ana sega, janganan bayem, sambel kacang sing dicampur karo bandeng goreng, tempe kukus, lan endhog kukus, banyu ngombe utawa banyu putih, kopi, kembang setaman. Bisa ditegesi yen slametan ing pundhene Buyut Sodah iki kalebu slametan sing sedherhana, amarga ubarampe sing digawa kalebu panganan sing gampang ngolahe lan dadi panganan padinan.

1) Sega

Sega minangka ubarampe sing umume dadi sajen utama dicepakake nalika ana slametan utawa bancaan. Ing tradhisi nyekar in Pundhene Buyut Sodah, sega sing dicepakake ora awujud tumpeng utawa golong, nanging sega sing kaya biyasane dipangan nalika ana ing omah, ora dicithak.

“Sega sing digawa ya sing biyasane dipangan bendina, gak perlu dicithak dadi bentuk liyane. Dadi segane ya sedherhana sak cukupe, biyasane adang rong kilo wis cukup gawe mangan bareng. Maknane nggawa sega iku supaya manungsa nduweni ati sing suci merga berase warna putih”. (Pak Mahmud, 21Juni 2019)

Saka pethilan ing ndhuwur ngandharake yen sega sing digawa menyang pundhen Buyut Sodah iku sega sing padha kaya dipangan saben dina, ora dibentuk kanthi wujud liyane, dadi sing sekirane sacukupe wae. umume, adang kanggo sega akehe 2 kilo wis cukup kanggo dipangan bareng-bareng. Makna sing kinandhut sajrone sega iku mau werna putih, dadi nduweni pangerep-arep supaya manungsane nduweni ati sing resik.

2) Janganan Bening

Janganan bayem dadi panjangkepe ubarampe tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah. Bayem lan waluh putih

minangka jinis sayuran sing paling umum dipangan dening masyarakat. Saliyane regane murah, bayem lan waluh uga gampang ditemokake ing sakupengane papan panggonane masyarakat. Saperangan pawongan ana sing ngolah janganan bening nganggo bayem wae, nanging ana uga sing dicampur karo waluh putih. Ana pamawas sing ngandharake maknane janganan bening sing digunakake panjangkepe ubarampe tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah, kaya pethilan ing ngisor iki.

“Janganan bayem iku sayuran sing murah, gampang golekan, gampang tandurane. Kata bayem iku singkatane bagya lan ayem. Dadi, menurutku bayem iku nduwe makna supaya manusia berupaya urip sing ndadekna bahagia lan ayem, gak nggawe kerusuhan nang panggon uripe.”(Bu Tuna, 18 Juni 2019)

Saka pethilan ing ndhuwur ngandharake yen bayem iku jinising sayuran sing murah, gampang digoleki ing panggon ngendi wae, lan gampang kanggo ditandur. Tembung bayem iku camboran saka tembung bagya lan ayem, dadi tegese manungsa iku kudu ngupayakake ora nganti nggawe karusuhan, saengga ndadekake panguripan iki bisa luwih bagya lan ayem supaya nuwuhake kahanan sing tentrem.

3) Iwak Bandeng

Iwak urang lan iwak bandeng minangka jinis asil sektor perikanan saka kutha Sidoarjo. Iwak bandeng kalebu iwak sing paling akeh digawe *budi daya* utawa ternak. Ing dhaerah Sidoarjo sisih wetan, akeh masyarakat sing *budi daya* iwak bandeng lumantar ternak ing tambak. Sajrone tradhisi nyekar ing pundhene Buyut Sodah, bandeng digunakake kanggo lawuh. Katamtuane kanggo ubarampe lan maknane bandeng sing disedyaake, bisa dingerteni ing pethilan ngisor iki.

“Bandenge dicepakna 5-7 iwak, bandenge digoreng dhisik. Kenek apa kok 5-7? Soale bilangan ganjil, mbiyen Buyut Sodah iki mbabat alas gawe dusun iki ijenan. Bandenge isa disiyapna 5 iku disebut panca, panca iku artine kekuwatan diri. Dadi, bandeng sing jumlahhe 5 iku kanggo simbol gawe manungsa supaya nduweni kekuwatan nang njero awake, kuwat lair batine. Nek bandenge isi 7, supaya dikeki pitulungan saka Gusti Allah. Ana maneh sing ngarani 7 iku sinangga sebutane wong biyen, dadi artine bisa njunjung dhuwur drajate dhewe lan manungsa liyane. Supaya urip iki isa tentrem sesandhingan bebrayan liyane. Bandeng iku iwak sing isa uripe nang banyu tawar utawa nang banyu bening, dadi bandeng iku maknane awakdhewe urip iki kudu nglakoni sing resik utawa sing apik-apik.” (Bu Tuna, 18 Juni 2019)

Saka pethilan ing ndhuwur nuduhake yen cacah bandeng iku ganjil, amarga nalika mbabat alas piyambake mung ijen. Bandeng sing dicepakake ana sing cacah 5 uga ana sing cacah 7. Cacah 5 iku disebut panca utawa kekuwatan diri, ateges dadi manungsa iku kudu nduweni kekuwatan diri ing njero awake, kekuwatan lair lan

batine. Banjur, yen bandenge iku mau dicepakake cacahe 7 ateges supaya tansah diwenehi pitulungan dening Gusti, wujud ubarampe bandeng sing cacahe 7 iku ngandhut makna supaya apa sing ditindakake manungsa ing bab kabecikan tansah diwenehi pitulungan dening Gusti, dadi kekarepane bisa kawujud.

Saliyane iku, makna angka 7 iku diarani sinangga sing ateges njunjung drajat, dadi manungsa iku kudu bisa njunjung drajate awake dhewe lan pawongan liyane, supaya bisa ngregani pawongan liyane. Yen bisa rukun karo pawongan liyane, cetha nglakoni panguripan iki luwih tentrem. Ana uga makna bandeng liyane, bandeng kalebu iwak sing uripe ing banyur tawar utawa bening, dadi maknane ing panguripan iki kita minangka titahe Gusti kudu bisa tansah tumindak sing apik.

4) Endhog

Endhog wis umum saben dinane dikonsumsi utawa dipangan dening masyarakat, amarga kabeh pawongan bisa oleh lan suku kanthi gampang. Ubarampe panjangkepe sabanjure yaiku ana endhog. Endhog sing digunakake yaiku endhog horen utawa kampung, umume pancen endhog pitik horen. Kanggo mangerteni makna saka endhog sing digunakake kanggo panjangkepe ubrampe yaiku bisa dideleng ing pethilan ngisor iki.

Endhog sing digawe iki dikukus utawa digodhog dhisik, soale mengko bentuke wungkul utawa wutuh. Endhog iku ana kulit, bageyan putih, karo kuninge, supaya bisa mangan putih karo kuning, kudu sabar ngonceki kulite ati-ati. Artine nek nglakoni apa ae kudu ditata dhisik ben oleh sing apik utawa enak. Dadi, nek nggarap apa ae kudu duwe rencana sing mateng supaya bisa berhasil. (Bu Tuna, 16 Juni 2019)

Saka pethilan ing dhuwur ngandharake yen endhog sing digunakake panjangkepe ubarampe ing tradhisi nyekar ing Pundhen Buyut Sodah iku kudu dikukus utawa digodhog dhisik, supaya dadine endhog sing wutuh, ora diolah dadi wujud liyane. Endhog iku ana bageyan kulit, putih endhog, lan kuninge endhog, yen arep mangan isine endhog iku mau kulite kudu dionceki dhisik kanthi sabar lan ngati-ati supaya ora cuwil. Tegese saka endhog kuwi mau, kita minangka manungsa yen arep nglakoni apa wae kudu ditata dhisik utawa nduweni reronce sing mateng, nglakoni kudu bisa ngati-ati uga supaya asile bisa apik lan bisa kasil.

5) Tempe

Saliyane iwak bandheng lan endhog, tempe digunakake lawuh panjangkepe ubarampe sing digawa nalika menyang pundhene Buyut Sodah. Lawuh tempe iki kalebu panganan sing kulina dipangan dening masyarakat wiwit saka panguripan sing kacingkrangan, sedhengan, nganti sarwa kacukupan. Ana makna sajrone tempe yaiku kaya sing bakale diandharake dening narasumber ing pethilan ngisor iki.

“Tempe iku panganan sing merakyat, kabeh isa mangan mulai wong biasa ae sampek wong sugih. Isa diarani nek tempe iku maknane dadi manungsa

iku kudu isa kekancan karo sapa ae. Masia nang posisi sing serba kecukupan tapi tetep gelem koncoan karo liyane.” (Bu Padmi, 21 Juni 2019)

Saka pethilan ing ndhuwur ngandharake yen tempe iku kalebu panganan sing merakyat, dadi masyarakat kanthi tingkat ekonomi sing cendhek nganti wong sugih bisa mangan sing jenenge tempe. Ana uga maknane tempe yaiku yen dadi manungsa iku kudu bisa gampang kekancan karo sapa wae ora kudu ndeleng tingkat ekonomine, merga kekancan iku ora oleh milih-milih pokoke bisa sarwa menahi pambiyantu yen mbutuhake pitulungan.

6) Sambel Kacang

Sambel kacang minangka bumbu panjangkepe ubarampe sing digunakake kanggo mbumboni lawuh iwak bandeng, endhog, lan tempe. Saka telung lawuh iku didadekake siji karo bumbu sambel kacang. Sambel kacang nduweni makna sing kinandhut sajrone kaya sing diandharake dening narasumber ing ngisor iki.

“Sambel kacang iki campuran gawe iwak bandeng, tempe, endhog. Iku menunjukkan nek wong iku gak sakteruse enak ya gak sakteruse gak enak. Kaya bandeng sing diibaratno urip enak utawa nang ndhukur, endhog diibaratno urip sing biyasa ae utawa sedherhana, nek tempe ibarat urip sing posisine nang ningsor. Dadi wong kudu siap nrima apa ae keadaan sing ditampa.” (Bu Padmi, 20 Juni 2019)

Saka pethilan ing ndhuwur ngandharake yen sambel kacang minangka sikap siyap siyaga supaya bisa luwih tanggep ngadhepi kahanan urip apa wae. Kayata iwak bandeng yen dipangan iku enak, diibaratake panguripan sing enak utawa lagi ana ing ndhuwur. Banjur, ana endhog sing diibaratake kahanan panguripan sing sedhengan utawa sedherhana, lan pungkasan ana tempe sing diibaratke kahanan panguripan lagi ana ing ngisor. Bisa didudut yen dadi manungsa kudu bisa tansah nrima apa wae kahanan sing diwenehi dening Gusti, kanthi tetep ngucapake rasa sokur.

7) Wedang Kopi

Ubarampe tambahan yaiku ana kopi sing didadekake sajen panutup sawise manganan bareng. Akeh masyarakat Jawa yen sawise mangan iku ora jangkep yen durung ngombe kopi. Kopi minangka ombenan wajib sing dicepakake nalika ana dhayoh, kanggo pawongan sing arep budhal utawa mulih nyambut gawe, lan uga kanggo ombenan panutup sawise mangan. Saliyane iku, kopi digunakake pawongan kanggo nenangake pikiran sawise nglakokake penggaweyan. Semana uga Buyut Sodah, ana pamawas yen Buyut Sodah iku mesthi ngombe kopi sawise mangan, kaya ing diandharake dening Pak Mahmud ing ngisor iki.

“Nek wong mari mangan iku biyasane gak jangkep nek gak ngombe kopi. Jarene mbah-mbah biyen ya ngunu, Buyut Sodah senengane ngombe kopi sakmarine mangan. Istilah saiki ngopi iku singkatane ngolah pikir iku bener, dadi manungsa

kudu pinter-pinter ngolah pikirane supaya gak sampek salah mengambil keputusan.”

Saka pethilan kasebut ngandharake yen kopi minangka ombenan panjangkep nalika sawise pawongan mangan. Kopi nduweni simbol supaya manungsa tansah ngolah pikire kanggo nindakake apa sing bakal dilakokake. ora nganti grusa-grusu anggone nindakake apa wae. Prelune mikirake dhisik apa sing bakal ditindakake yaiku supaya nalika mungkasi keputusan bisa ajeg lan bener, ora nganti salah.

8) Sekar Setaman

Kanggo nyekar pasareyan utawa pundhen wis dadi barang mesthi anane sekar setaman, supaya ambune tetep wangi lan ora divedhaki karo kewan-kewan sing mangan bathang. Sekar setaman iki kumpulaning kembang-kembang sing wis ditamtokake kanggo digawa nalika nyekar, ana uga jinise yaiku kembang mawar, melati, kanthil, kenanga, lan irisan pandan wangi.

“Kembang setaman iku sing biyasane digawa wong-wong pas nyekar yaiku kembang kanthil, kembang mlathi, kembang mawar, kembang kenanga, karo pandan wangi. Maknane ana dhewe-dhewe kembang kanthil iku artine kanthi laku, simbol *pepeling* yen pawongan nggolek *ilmu* gak cukup mung dedonga tapi karo tindakan. Terus nek kembang mawar iku artine tawar, maknane dadi manungsa iku atine kudu tawar gak oleh nggrundel ibarat iklas. Nek kembang mlathi iku aku maca wingi melade njero ati, artine ngene setiap tindakan harus melibatkan hati. Kembang kenanga iku artine kenanglah, dadi awak dhewe wajib mengenang semua warisan leluhur. Sing trakhir pandan wangi iku simbole wewangian supaya wong iku usaha gawe njaga nama baike.” (Pak Mahmud, 21 Juni 2019)

Saka pethilan ing ndhuwur ngandharake yen kembang setaman iku kumpulaning kembang-kembang sing arupa kembang kanthil, kembang mawar, kembang mlathi, kembang kenanga, lan irisan pandan wangi. Kembang minangka simbol kanggo nuduhake kahanane rasa. Sekabehe kembang-kembang iku nduweni makna dhewe-dhewe. Kembang kanthil iku artine kanthi laku, simbol *pepeling* yen pawongan nggolek *ilmu* ora cukup amung dedonga nanging uga dibarengi karo tindakan. Kasadharan spriritual ora bisa diolehi kanthi lair batin yen ora ana pangerten ngenani nilai-nilai luhur sajrone panguripan saben dina. Banjur, ana kembang mawar ateges tawar, maknane dadi manungsa kudu nduweni ati sing tawar kudu iklas ora oleh nggrundel. Kembang mlathi tegese melade njero ati, ateges sekabehane tumindak kudu nganggo ati nurani. Kembang kenanga nduweni arti *kenanglah*, dadi awak dhewe minangka generasi paneruse wajib ngeling-eling sekabehe warisan leluhur. Kembang sing pungkasan yaiku pandan wangi sing ngandhut makna wangi, ateges minangka manungsa kudu bisa ngupaya kanggo njaga nama apike diri pribadi, kulawarga, uga liyane.

4.6 Pigunane Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah Tumrap Bebrayan Panyengkuyunge

Tradhisi nyekar ing Pundhen Buyut Sodah iki nduweni piguna tartamtu kanggo masyarakat kang nyengkuyung. Kanggo ngandharake fungsi folklor sajrone tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah iki yaiku nggunakake teori kang diandharake dening Bascom.

4.6.1 Tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah Minangka Sistem Proyeksi

Tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah nduweni piguna sing bisa ndadekake masyarakat nduweni pangarep-arep kanggo dina tembe mburine. Saka anane crita sing turun temurun, anane tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah nuwuhake pamikiran utawa kekarepane masyarakat supaya tansah diwenahi keslametan lan pitulungan. Sajrone tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah, ana ubarampe sing dadi ciri khase yaiku iwak bandeng lan jangan bening.

“Sajen sing dadi ciri khase nyekar nang Buyut Sodah iku iwak bandeng karo jangan bening, soale iku ancene senengane Buyut Sodah. Dadi, iwak bandeng iki dipercaya isa ndadekna supaya banter mudheng artine banter pikirane. Manungsa iku kudu nduwe pikiran banter, cag-ceg, tanggap apa ae. Nek jangan bening iki simbol kejernihan hati dan pikiran. Masia sing ditandangi kudu cekatan tapi kudu tetep nduweni pemikiran sing jernih supaya gak keblasuk nang keputusan sing salah kaprah.” (Pak Mahmud, 21 Juni 2019)

Saka pethilan ing ndhuwur ngandharake yen sing dadi ciri khas ubarampe nalika menyang pundhene Buyut Sodah yaiku iwak bandeng lan jangan bening sing dipercayani panganan iku disenengi Buyut Sodah. Bandeng iki nduweni guna kanggo ndadekake banter mudheng sing ateges nduweni pamikiran sing banter yen nandangi apa wae nanging kudu tetep nduweni pamikiran lan ati sing jernih. Kaya jangan bening sing nduweni guna kanggo manungsa supaya bisa nduweni ati lan pamikiran sing jernih lan bisa mungkasi perkara kanthi apik ora nganti salah njupuk keputusan.

4.6.2 Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah minangka Alat Pengesahan Budaya

Wis dadi bab sing mesthi yen pangarep-arepe manungsa ing alam donya iki supaya tansah diwenahi slamet ana ing donya uga ing akherat. Ana maneka warna cara sing bisa ditindakake kanggo nyuwun Gusti kang Maha Agung supaya bisa diwenahi kaslametan, yaiku bisa lumantar nganakake adicara-adicara sing wis lumaku la dipercayani wiwit saka jaman kawuri. Adicara sing wis lumaku kasebut didadekake tradhisi sing sabanjure disahake minangka kabudayan.

Saben dhaerah nduweni maneka adicara sing disahake minangka tradhisi sing dilakokake saben adicara utawa wektu tartamtu. Kaya sing ana ing desa Pademonegoro, tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah iki wis dadi tradhisi kanggo nylameti diri pribadi, kulawarga, uga desa. Adicara tradhisi nyekar ing pundhen

Buyut Sodah iki ditindakake ing adicara tartamtu kayata yen arepe nduwe gawe, nduweni prajanjian utawa *nadzar*, lan nalika arep nganakake ruwat desa nalika wulan ruwah.

“Tradhisi sing nang kene iku nyekar nang pundhene buyut sodah karo ruwat desa. Nek arepe ruwat desa biyasane pancen njaluk idin dhisik nang pundhene Buyut Sodah. Dadi misale mene acara ruwat desa, saiki wayahe slametane. Saliyane iku, nek arepe nduwe gawe ya njaluk idin pisan, merga gawe ngregani sing mbabad desa supaya acarane lancar gak ana gangguan utawa halangan apapun. Dadi nang pundhene Buyut Sodah gak mek nyekar tapi slametan utawa bancaan nggawa ubarampe sing wis ditemtokake karo ndonga bareng-bareng. Wektune nek arepe ruwatan ya pas wulan ruwah, nek arepe njaluk idin nduwe gawe biyasane pas dina pasarane. Acarane biyasane esuk, nek desa arepe ngadakna ruwatan iku biyasane wong perangkat desa sing bancaan. Nek arep nduwe gawe, perwakilan keluargane sing mara gawe bancaan.” (Pak Mahmud, 21 Juni 2019)

Saka pethilan ing ndhuwur ngandharake yen adicara sing ana ing Desa Pademonegoro iku ditindakake nalika ruwat desa ing wulan ruwah lan pawongan sing njaluk palilah arepe nduwe gawe. Tradhisi nyekar ing Pundhen Buyut Sodah iki ditindakake nalikane ana adicara yaiku arupa slametan utawa bancaan. Biyasane ruwat desa iku adicara resik desa sing dianakake nalika ing wulan ruwat, bisa ditegesi adicara ruwat desa yaiku rong dina, dina kapisanan yaiku slametan ing pundhen Buyut Sodah lan ditekani para perangkat Desa Pademonegoro, banjur dina sesuke yaiku nalika wayah bengi dianakake wayangan.

4.6.3 Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah minangka Sarana Pendhidhikan

Anane tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah minangka peranan saka kabudayan, uga bisa digunakake kanggo sarana ndhidhik utawa sarana panggulawenthah tumrap para bocah utawa pawongan sing isih enom. Lumantar tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah kasebut, dikarepake bisa menehi pituduh marang generasi sing isih enom yaiku ngenani pawongan sing wis mbabad alas desa Pademonegoro lan ngerti makna sing kinandhut sajrone tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah. Saliyane iku, anane tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah iku bisa uga dadi sarana pasinaon sing bisa dijupuk manfaate kanggo panguripan bebrayan ing saben dinane lan ing mangsa sabanjure. Tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah ana, amarga anane piwelingan saka para sesepuh sing mangerteni babagan tradhisi lan uga menehi kawruh ngenani babagan sejatine tradhisi kasebut. Bisa dingerteni saka pethilan wawanrembung ing ngisor iki.

“Sing melok nang acara tradhisi nyekar pundhen Buyut Sodah iku gak mek wong sing tuwek mbak, arek-arek nom ya ana akeh. Malah arek cilik-cilik sing sik SD iku ya akeh, mesisan sinau budaya. Gak ana batasan sapa ae sing gelem nyengkuyung acara

iku. Kabeh warga isa melok acara bancaan nang Mbah Sodah.” (Bu Padmi, 20 Juni 2019)

Saka pethilan kasebut ngandharake yen sapa wae oleh melu nyengkuyung adicara tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah. Luwih utama maneh yen bocah-bocah cilik lan nom-noman diajak, supaya mangerteni kepriye wujud tradhisi sing ana ing Desa Pademonegoro mligine ing Dusun Bogi. Saliyane ngajak para bocah ndeleng lumakune adicara, pawongan sing wis tuwa uga menehi piweling gawe pasinaon, lan uga ngelingake supaya tradhisine aja nganti ditinggalake utawa diilangake supaya tetep lestari.

4.6.4 Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah minangka Alat Pengendali Sosial

Manungsa minangka titahe gusti sing indhividhu uga kalebu makhluk sosial. Wiwit lair, manungsa minangka makhluk indhividhu sing nduweni wewenang kanggo nyukupi kaperluan pribadine kayata milih agama lan kapitayan, njaga diri pribadi, ndhudhah pamawase, lan liya-liyane. Naning, manungsa uga kalebu makhluk sosial sing cetha mbutuhake pambiyantu saka pawongan liyane utawa titah liyane. Supaya panguripane tansah diwenahi katentreman, manungsa uga mbutuhake pasrawungan karo kanca utawa tangga teparone, kanthi ancas bisa tetep bisa njaga paseduluran. Pundhene Buyut Sodah iki minangka salah siji sarana kanggo ngendhalekake tumindak masyarakat sakupengane Desa Pademonegoro ing sajrone urip bebrayan. Ancas sing dikarepake yaiku bisa tansah ngraketake paseduluran nalika adicara tradhisi nyekar ing Pundhen Buyut Sodah dilakokake.

“Tradhisi nyekar nang Buyut Sodah iki dilakoni pas atene nduwe gawe. Sapa ae oleh melok, arek cilik sampek wong wis tuwek ya oleh. Pentinge tangga dijak bancaan iku supaya raket ae, misale mene nek wonge butuh pertolongan ya kudu diusahakna ngrewangi isa gentenan.” (Pak Bambang, 20 Juni 2019)

Saka pethilan kasebut ngandharake yen adicara nyekar lan bancaan menyang pundhene Buyut Sodah iki sing melu ora mung wong sing tuwa, nanging uga bocah cilik lan nom-noman sing perlu dijak. Sapa wae oleh nyengkuyung adicara tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah. Dadi, saka tradhisi nyekar ing pundhe Buyut Sodah iki bisa dadi sarana kanggo ngraketake sesambungan antarane pawongan lan tangga teparone uga bisa ngraketake paseduluran warga sing ana ing Desa Pademonegoro mligine Dusun Bogi.

4.7 Kapitayan sajrone Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah

Kapitayan minangka rasa percaya samubarang sing dianggep bener lan nyata. Masyarakat Jawa nduweni kapitayan yen menawa ora nglakokake apa sing wis percayani bakale oleh balak. Kapitayan sing ana ing sajrone masyarakat kebak karo lambang-lambang sing bisa ndadekake interaksi antarane jagade manungsa lan jagade bangsa kang ora bisa dideleng dening mripat.

Sajrone tradhisi nyekar ing Pundhen Buyut Sodah, kebak kapitayan sing isih lumaku lan isih dipercayani dening bebrayan sakupengane pundhen. Bab kapitayane arupa mitos lan mistis, gugon tuhon, pralambang, lan bangsa alus. Saperangan pawongan ana sing nggathukake kedaden sing ana karo kapityan sing wis lumaku wiwit jaman kawuri. Kanggo mangerteni kapitayan sing isih lumaku, bisa dianakake pameran kapityan sing ana ing sakupengane pundhen Buyut Sodah, yaiku kaya ing ngisor iki.

4.7.1 Mitos

Masyarakat Jawa ora bisa dipisahake saka aspek kapitayan tumrap bab-bab tartamtu kayata mitos. Umume pawongan kuwi kenthel anane mitos lan luwih percaya marang crita-crita kang sakral. Miturut Ratna (2011:110) ngandharake miturut etimologis, mitos yaiku tembung, wicara, crita ngenani dewa-dewa kang nduweni sesambungan antarane crita karo makna. Miturut Sardjuningsih sajrone (Risnawati, 2017:342), menehi pamawas yen anane mitos, religi, lan agama nduweni piguna kanggo menehi kakuwatan kasadharan batine bebrayan sajrone tatanan sosial lan uga dingerteni yen alam donya iki nduweni kakuwatan spiritual minangka panggonan nggantungake panguripan.

4.7.1.1 Mitos Supaya Cedhak Jodho

Ing Pundhen Buyut Sodah iki ana mitos lan mistis sing isih dipercayani yaiku supaya cedhak jodho. Saperangan pawongan isih mercayani ngenani mitos pundhen Buyut Sodah minangka sarana kanggo cedhak jodho. Yen ana warga isih bujangan sing kepingin ketemu karo jodhone, bisa diwenahi pamrayoga kanggo nglakokake ritual ing pundhene Buyut Sodah. Bisa dingerteni ing pethilan awanrembug ngisor iki.

“Kepercayaane iki sing sik ana yaiku nek ana arek nom sik bujang durung ketemu jodhone, melekan nang pundhene Buyut Sodah iku suwengi njaluk ijin temen-temen nang buyut. Mbuh iku ndonga, mbuh iku tapa, pokoke njaluk sing temen. Mesthi gak suwe bakal ketemu jodhone, tapi ya tetep esuk sakdurunge wis nggawa bancaan donga bareng. Nek melekan bengi arek ijenan ae merga sing duwe kekarepan.” (Mbah Kasan, 8 Juli 2019)

Miturut pamawase Mbah Kasan (95) minangka salah sijine warga Dusun Bogi, nom-noman sing isih bujang kepingin ketemu jodhone bisa nindakake njaluk palilah menyang pundhene Buyut Sodah kanthi nyekar uga melekan suwengi ora turu ing panggone. Nanging, sadurunge melekan, nalika esuke nganakake bancaan ana ing pundhen Buyut Sodah kanthi nggawa ubarampe sing wis ditemtokake kaya pakulinane, banjur bengine dibacutake melekan kanthi cara dedonga lan njaluk palilah kanthi tenanan utawa bisa uga diarani disambat tenanan ngenani tujuwan sing dikarepake. Banjur, ora let suwe oleh pirang dina bisa ketemu jodhone. Sing nindakake melekan suwengi mung nom-noman utawa pawongan sing nduweni kekarepan wae, ora prelu wong

akeh kanggo mara ing pundhen. Dadi, pundhen Buyut Sodah iki bisa ditegesi minangka panggonan kanggo dedonga nyedhakake jodho, supaya gampang ketemune.

4.7.1.2 Mitos Ngobong Larakan Bisa Marai Awake Sumer

Mitos sing isih dipercayani yaiku ngenani pantangan ora oleh ngobong larakan ing sakupengan pundhen Buyut Sodah. Aturan iki isih dilakokake wiwit jaman biyen nganti saiki, supaya ora oleh balak ing tembe mburine. Kanggo mangerteni mitos ora oleh ngobong larakan bisa dingerteni ing pethilan wawanrembug ngisor iki.

“Pas Wak Se mari bancaki anake mlebu kerjaan sing dikarepi, larakan kertas minyak, ya godhong, ya plastik, iku didadekna siji terus diobong nang pinggire pundhen iku. Tujuwane paling cek resik, tapi pas mulihe teka omah iku wonge awake panas. Dikeki obat gak ana hasile, digawa nang dhokter disuntik pisan ya gak mandi. Terus, wonge diipeni gak oleh obong-obong nang pinggire pundhene Mbah Sodah. Esuke langsung mara nang pundhen, terus njaluk sepura temen-temen, bekase obong-obong disiram banyu. Mulih tutuk omah ya waras gak lara maneh. Percaya gak percaya iku temenan nyata.” (Bu Tuna, 19 Juni 2019)

Saka pethilan ing ndhuwur ngandharake yen mitos sing ana ing dusun Bogi, mligine ing sakupengan pundhen Buyut Sodah iki isih dipercayani. Kaya sing dialami dening salah siji warga dusun Bogi sing samarine nganakake bancaan, malah oleh balak arupa lara. Pawongan iku mau nindakake ngobong larakan kanthi tujuwan supaya ora reged ing sakupengane pundhen Buyut Sodah. Nanging, apa sing ditindakake iku mau malah salah. Wis akeh cara kanggo ngobati supaya bisa mari saka larane, banjur dheweke diipeni karo pawongan sing ngelingake supaya ora oleh ngobong apa wae ing sakupengane Pundhen Buyut Sodah. Dina sesuke, pawongan sing oleh balak mau mara menyang pundhene Buyut Sodah kanggo njaluk pangapura kanthi tenanan amarga kaluputan sing ditindakake. Sawise tekan omah, pawongan iku mau ora ngrasake awak sumer lan bisa sehat kaya sadurunge. Nganti saiki kapitayan iki pancen isih lumaku, yen ana larakan arupa kertas, godhong, utawa liyane amrih direngkes didadekake siji, digawa bali, lan dibuwang ing panggon sampah.

4.7.2 Gugon Tuhon

Gugon tuhon minangka dongeng, bisa uga diarani omongane pawongan saka jaman kawuri sing dipercaya nduweni daya kakuwatan, lan uga dipercayani menawa ora dilakokake bakal oleh kasengsaran. Ing sakupengane bebrayan Dhusun Bogi iki isih ana gugon tuhon sing nganti saiki isih dipercayani kanthi turun temurun.

4.7.2.1 Njaluk Palilah Kanggo Nganakake Adicara

Saben pawongan sing wis mercayani kanggo nganakake adicara, sadurunge pancen kudu njaluk palilah menyang sing biyen nate mbabad desa. Welingan saka

para sesepuh kudu nglakokake apa sing wis dadi pakulinaan turun temurun wiwit biyen nganti saiki.

Salah siji kedadean oleh balak kaya sing dialami dening pawongan sing uga ana sambung rakete karo turunane Buyut Sodah. Kanggo ngerteni luwih cetha bisa dideleng saka pethilan wawancara ing ngisor iki.

“Biyen tau dicritani ibu, nek ana wong kene tau ngalami hal sing gak enak. Pas atene rabi iku wonge gak atek bancaan njaluk idin nang Buyut Sodah merga nggawe kesalahan meteng dhisik gak ana sing ngerti, dadi langsung dirabekna secara islam. Wayahe temu manten, si wong wedok iki kesurupan suwe sampek sing ngarak wedi kudu buyar. Terus, ibuke wong wedok iki njaluk sepura nang pundhene Buyut Sodah nggawa bancaan. Sukur wis gak kesurupan maneh, acarane dilanjut sampek bengi. Ancene bener nek nurut omongane mbah jaman biyen iki cocog.” (Bu Yoyok, 18 Juli 2019)

Saka pethilan ing ndhuwur ngandharake yen pitutur wong jaman kawuri iku nyata lan bener anane. Apa wae sing wis dadi pakulinan lan asipat sakral bakal bisa ngaribawani apa sing bakal dilakokake sabanjure. Kaya sing dadi crita ing Dhusun Bogi ngenani pawongan sing ora nglakokake tradhisi nalika arep nganakake adicara manten, sadurunge nduwe gawe ora njaluk palilah utawa njaluk palilah menyang leluhur desa, ora nganakake nyekar kanthi bancaan ing Pundhen Buyut Sodah. Dhasare ora nglakokake tradhisi, amarga pawongan wadon sing arep manten iku ngalami ngandhut bayi sadurunge ijab qabul. Banjur, nalika temu manten, pawongan iku mau kesurupan. Ngerteni kedaden kaya iku mau, wong tuwane temanten putri iku mau njaluk pangapura menyang pudhene Buyut Sodah kanthi nggawa ubarampe kanggo bancaan lan donga bebarengan.

4.7.4 Mistis

Sakupengane panguripan bebrayan cethane ana kakuwatan-kakuwatan gaib kang dipercaya nduweni daya. Mistis kuwi umume diarani bab kang nduweni sipat mistik, mistik kuwi nduweni teges bab gaib kang ora bisa ditrima nalar pikire manungsa. Katrentremane batin iku dilandhesi kanthi nduweni rasa nrima, sabar, eling, lan prasaja. Mistik iku ora amung ngenani nyedhakake diri marang Gusti, nanging uga mercayani bangsa alus lan ilmu gaib liyane.

4.7.4.1 Mistis Ngresiki Piranti kanggo Ubarampe Ora Resik ndadekake Pawongan Bola Bali Tiba

Salah sijine mistis sing isih dipercaya dening masyarakat Dhusun Bogi yaiku medhia sing digunakake kanggo ngresiki pirantine ubarampe kudu resik, yen ora nganggo medhia sing resik bakal diwenahi piwalesan saka sing njaga pundhen.

“Tau ana wong sing bancaan nang Buyut Sodah, mara-mara iki wonge tiba kaya disebet kain. Awale gak paham wonge kok isa sampek tiba kaya kenek sebetan kain. Terus ya iku mau dikandhani karo wong sing wis tuwek, adakna godhonge karo

wadhahe nek ngresiki nggawe kain sing gak bersih. Dadi dipercaya nek misale ana barang sing gak resik, Buyut Sodah iki gak gelem. Nganti saiki ya nek nggawa bancaan bener-bener dijaga kebersihane.” (Bu Nyawik, 19 Juni 2019)

Saka pethilan wawancara ing ndhuwur ngandharake yen nalikane nyepakake piranti kanggo wadhahe ubarampe kudu sing resik. Ngresiki kudu nganggo kain utawa piranti liyane sing pancen bener-bener resik. Ana kedaden sing menehi piwulangan wigati kanggo bebrayan liyane yaiku menehake bancaan kudu sing bener-bener pantes, senjata ora melu mangan. Bab sing paling digatekake yaiku ngenani karesikan. Kaya sing diandharake dening Bu Nyawik ngenani crita pawongan sing ora njaga karesikan ubarampene, dheweke kaya disabet nganggo kain. Nganti saiki ngenani karesikan ubarampe sing dicepakake kudu bener-bener dijaga, amarga ubarampe sing arupa panganan iku bakal dipangan dening pawongan lan mlebu ing awak. Yen panganan iku mau ora resik cethane bisa ngaribawani kasarane pawongan.

4.7.4.2 Bangsa Alus

Kapitayan marang roh alus kuwi minangka pangaribawa sing tuwuh saka jaman Hindu-Budha. Semana uga kaya ing Dhusun Bogi sing isih nduweni kapitayan tumrap bangsa alus sing pancen ana lan manggon ing pundhen kanggo njaga wiwit jaman biyen nganti saiki.

“Pas aku ngeterna Mbak Yuni bancaan atene nyunat anake, ana wong dhaerah RT 7 iku ngomong nek mburiku ditutna wong wedok sing njaga pundhene Buyut Sodah. Gak mek wong siji sing ngomong nek dhanyange pundhene Buyut Sodah mesthi ngeterna metu teka pundhen. Kadhang-kadhang wong sing wedi ya mlaku dhisikan, soale pasti ana sing ngetutna mburine.” (Bu Tuna, 19 Juni 2019)

Saka pethilan kasebut ngandharake yen babagan bangsa alus ngenani dhanyang sing nunggoni panggon utawa medhia tartamtu isih dipercaya nganti saiki. Kaya sing diandharake dening Bu Tuna yen nalika sawise nganakake adicara nyekar lan bancaan ing pundhene Buyut Sodah, dhanyang sing njaga pundhen iku melu ngeterake para pawongan sing mlaku metu saka dhaerah pundhen. Pamawas iku ora mung saka wong siji, nanging wis akeh sing pancen ngerteni lan nyekseni yen dhanyang ing pundhen Buyut Sodah pancen ana lan bisa ngaribawani pamikirane bebrayan sakupengane.

4.8 Pamawase Warga Dhusun Bogi ngenani Tradhisi Nyekar ing Pundhen Buyut Sodah

Kanggo ngerteni uga nemtokake kalungguhane tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah, bisa dideleng saka asil wawancara karo saperangan warga ing Dhusun Bogi. Asile wawancara iku ngandhut pamawase para warga ing sakupengane Pundhen Buyut Sodah mligine Dhusun Bogi.

“Tradhisi nyekar nang Pundhen Buyut Sodah iki wis ket jamane mbahku. Sadurunge nduwe gawe kudu mrunu pokoke, ben oleh slamet, lancar, diberkahi. Akeh nilai-nilai sing isa dijupuk nang tradhisine iki yaiku nilai sosial sing isa ngraketna tangga-tangga gawe ngrewangi, nilai sejarah dan nilai pendhidhikan gawe critane arek-arek cilik, nilai budaya, pokoke bermanfaat tradhisine iki.” (Pak Hari, 28 Agustus 2019)

Pethilan kasebut pamawas saka Pak Hari (45) minangka warga Dhusun Bogi, yen tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah iki tradhisi sing wis ditindakake wiwit biyen kanthi ancas supaya tansah diwenahi kaslametan, kalancaran, uga kaberkahan. Dadi, tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah iki minangka warisan budaya saka sing mbabad Dhusun Bogi. Mula, minangka anak turune utawa generasi paneruse kudu gelem melu njaga uga nglestarike supaya ora nganti ilang kagerus jaman. Sajrone tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah iki ana pambiji sing kinandhut yaiku nilai sosial sing bisa ngraketake antarane pawongan siji lan tangga teparone kanggo padha-padha mbiyantu, banjur ana nilai sejarah lan pendhidhikan sing bisa diulangake marang bocah-bocah utawa anak turune, lan liya-liyane sing cethane nduweni piguna sing gedhe.

PANUTUP

Bab panutup kalebu bab pungkasan sing isine ngandharake ngenani dudutan lan pamrayoga panliti tumrap para pamaca supaya didadekake refrensi ing panulisan karya ilmiah sabanjure. Ora amung kanggo refrensi, nanging asile panliten iki bisa uga didadekake patuladhan kanggo pamaca liyane.. Kanggo luwih jangkepe ana ing ngisor iki.

Dudutan.

Dudutan ngenani asiling panliten mujudake bab sing wigati lan nduweni sesambungan karo ancas sing dijilentrehake ana ing andharan panliten, kanthi adhedhasar andharan dhata sing wis diklumpukake ing bab sadurunge. Miturut saka analisis sing wis ditindakake ana ing panliten tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah, Desa Pademonegoro, Kecamatan Sukodono, Kabupaten Sidoarjo, ing sajrone tradhisi iki ngandhut maneka werna makna lan simbol. Makna lan simbol iku ana ing sajrone adicara sing ditindakake lan ubarampe uga sajen sing wajib lan jangkep sajrone tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah. Anane makna lan simbol sajrone tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah iku nuwuhake pamikirane pawongan supaya tansah ngugemi, nyengkuyung, uga nguri-uri tradhisi.

Anane tradhisi ing panguripane bebrayan yaiku kanggo kakuwatan supaya kabudayan bisa lestari lan uga kanggo pangirine panguripane bebrayan. Kayata tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah sing nduweni fungsi tumrap bebrayan ing sakupengane Dhusun Bogi. Fungsi utawa piguna sing ana ing sajrone tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah adhedhasar informasi saka narasumber, yaiku minangka alat proyeksi, minangka alat

pengesahan budaya, minangka sarana pendhidhikan lan minangka alat *pengendali* sosial. Ana uga tuwuh piguna liyane yaiku minangka alat kanggo piranti panglipur lan sarana kaggo ngalab berkah.

Dileksanakake tradhisi diwiwiti saka rasa kapitayan sing dituwuhake dening bebrayan. Kapitayan minangka rasa percaya samubarang sing dianggep bener lan nyata. Sajrone trahisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah, ana saperangan kapitayan sing isih diugemi dening bebrayan sakupengane mligine warga Dhusun Bogi. Kapitayan sing isih diugemi yaiku ngenani bab mistis lan mitos, gugon tuhon, pralambang, lan bangsa alus. Bab-bab kapitayan sing diugemi, ana sing isih tetep dipercayani, ana uga sing wis ditinggalake. Saka bab-bab iku mau diperang maneh dadi pirang-pirang sub-bab kanggo pambedane.

Kanggo ngerteni kahanan uga kalungguhane tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah, ditindakake wawancara tumrap warga sakupengane pundhen. Pananggape warga ngenani tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah iki maneka warna, ana sing nyengkuyung ana uga sing wis ora nindakake utawa wis ora percaya tumrap tradhisi kasebut. Pamawas sing dijupuk saka nom-noman nganti pawongan sing wis sepuh. Saperangan bocah utawa sing isih nom-noman wis ngerteni ngenani tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah, amarga nom-noman uga melu nyengkuyung tradhisine. Pamawase nom-noman nalika melu ing adicara nyekar ing pundhen Buyut Sodah iku seneng amarga bisa manganan ing ngarepe pundhen sing cedhak sawah. Wiwitane pancen diajak karo wong tuwane utawa dulure supaya tepung uga ngerteni tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah, saengga minangka generase paneruse bisa njaga lan nglestarike.

Pamrayoga

Selaras karo majune jaman, minangka dadi generasi panerus kudu bisa nyaring utawa koreksi budaya-budaya asing supaya ora nganti keblasuk. Saliyane iku, prelune nyaring kabudayan asing sing ngaribawani panguripan, yaiku supaya budaya sing wis diduweni wiwit jaman kawuri tetep dijaga. Anane pangrembakane teknologi kudune bisa ndadekake tradhisi uga saya ngrembaka lan uga saya lestari, dudu malah ditinggalake. Panliten iki nduweni kekarepan supaya bisa ndadekake pamrayoga tumrap pawiyatan luhur uga lembaga pendhidhikan liyane kanggo ndadekake budaya lokal minangka sarana pasinaon uga panggulawenthah. Saliyane iku, panliten iki uga nduweni pangarep-arep supaya bisa menehi manfaat tumrap pawongan sing isih durung ngerteni ngenani anane tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah. Panliten ngenani tradhisi nyekar ing pundhen Buyut Sodah iki uga kalebu tuladha kanggo ngeluri kabudayan supaya tetep lestari lan ora nganti ilang kagerus jaman uga pangaribawane budaya asing.

KAPUSTAKAN

Ahmadi, Abu. 1984. *Sejarah Agama*. Solo: CV Ramadhani.

- Arikunto, Suharsini. 2010. *Prosedur Penelitian Suatu Pendekatan Praktik*. Jakarta: Rineka Cipta.
- Bratasiswara, R. Harmanto. 2000. *Bauwarna Adat Tata Cara Jawa Buku I*. Jakarta: Yayasan Suryasumirat.
- Bratawijaya, Thomas Wiyasa. 1997. *Mengungkap dan Mengenal Budaya Jawa*. Jakarta: PT. Pradnya Paramita.
- Danandjaja, James. 1997. *Folklor Indonesia Ilmu Gosip, Dongeng dan lain-lain*. Jakarta: Pustaka Utama Grafiti.
- Endraswara, Suwardi. 2006. *Metode, Teori, Teknik Penelitian Kebudayaan*. Yogyakarta: Pustaka Utama.
- Endraswara, Suwardi. 2009. *Metodologi Penelitian Folklor*. Yogyakarta: Media Pressindo.
- Herusatoto, Budiono. 1987. *Simbolisme Dalam Budaya Jawa*. Yogyakarta: PT. Hanindita.
- _____. 2001. *Simbolisme Dalam Budaya Jawa*. Yogyakarta: PT. Hanindita.
- Koentjaraningrat. 1987. *Kebudayaan Jawa*. Jakarta: Balai Pustaka.
- _____, dkk. 1990. *Pengantar Ilmu Antropologi*. Jakarta: Rineka.
- _____, dkk. 1994. *Kebudayaan Jawa*. Jakarta: Balai Pustaka.
- _____. 2002. *Kebudayaan Mentalis dan Pembangunan*. Jakarta: PT Gramedia
- _____. 2009. *Pengantar Antropologi*. Jakarta: Rineka Cipta.
- Luxemburg. 1989. *Pengantar Ilmu Sastra*. Jakarta: PT Gramedia.
- Purwadi. 2005. *Upacara Tradhisional*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar.
- Ratna, Nyoman Kutha. 2011. *Antropologi Sastra*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar.
- Ratna, Nyoman Kutha. 2013. *Teori, Metode dan Teknik Penelitian Sastra*. Yogyakarta: Pustaka Pelajar.
- Sudikan, Setya Yuwana. 2001. *Metode Penelitian Kebudayaan*. Surabaya: Unesa Unipress bekerja sama dengan Cita Wacana.
- Sugiyono. 2014. *Memahami Penelitian Kualitatif*. Bandung: Alfabeta.
- Suwarni dan Sri Wahyu Widayati. 2015. *Mengenal Sekilas Tradisi Jawa*. Surabaya: Penerbit Bintang Surabaya.
- Suwarni. 2018. *Bunga Rampai Bahasa, Sastra, dan Budaya*. Surabaya: Penerbit Bintang Surabaya.
- Suyono, R.P. Capt. 2007. *Dunia Mistik Orang Jawa*. Yogyakarta : Lkis
- <http://kapata-arkeologi.kemdikbud.go.id/index.php/kapata/article/view/379> (diakses tanggal 22 September 2019)
- Maulana, Cecep. 2015. *Ritual "Nyekar", Cultural Capital, dan Mobilitas Politik di Indramayu*, 4, 437-456. Sajrone <http://ejournal.uin-suka.ac.id/syariah/inright/article/view/1285> (diakses tanggal 12 Januari 2020)
- Pardi, I Wayan. *Eksistensi Pundhen Berundak di Pura Candi Desa Pakraman Selulung, Kintamani, Bangil*. 1-9. Sajrone <https://ejournal.undhiksha.ac.id/index.php/JJPS/article/view/1020/> (diakses tanggal 28 Januari 2020)
- Putri, dkk. 2017. *Tradisi Masyarakat Selo dan Pariwisata di Taman Nasional Gunung Merbabu Boyolali, Jawa Tengah*. Sasdaya Gadjah Mada Journal of Humanities.4, 199-208. Sajrone <https://jurnal.ugm.ac.id/sadayajournal> (diakses tanggal 18 Maret 2020)
- Safitri, Ika. 2013. *Kepercayaan Gaib dan Kejawen Studi Kasus pada masyarakat Pesisir Kabupaten Rembang*, 8, 18-28. Sajrone <https://ejournal.undip.ac.id/index.php/sabda/article/view/13223&hl=id-ID> (diakses tanggal 14 Januari 2020)
- Toha, Muchammad. 2016. *Kontestasi Pandangan Elite Agama di Gresik tentang Nyekar di Desa Surowiti Kecamatan Panceng*, 6, 193-219. Sajrone <http://teosofi.uinsby.ac.id/index.php/teosofi/article/view/161> (diakses tanggal 15 Januari 2020)
- Risnawati. 2017. *Bentuk Mitos Jawa dalam Novel "Simple Miracle: Doa dan Arwah" Karya Ayu Utami sebagai Piranti Pendidikan Karakter (Kajian Antropologi Sastra)*, senasbasa, 341-351. Sajrone <http://research-report.umm.ac.id/index.php/SENASBASA/article/view/1718> (diakses tanggal 20 Januari 2020)
- E-Journal:
- Ariyanti, Juni. 2016. *Bentuk Makna Simbolis dan Fungsi Tradisi Nyadran di Desa Kedunglo, Kecamatan Kemiri, Kabupaten Purworejo*. 8, 67-77. Sajrone <https://ejournal.umpwr.ac.id/index.php/aditya/article/view/3040> (diakses tanggal 18 Maret 2020)
- Hasan, Nita Handayani. 2017. *Nyanyian Adat Masyarakat Desa Longgar : Suatu Pendekatan Hermeneutika*. Kapata Arkeologi. Sajrone